

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**„RESOCIJALIZACIJA ZATVORENIKA I ZATVORSKI
SISTEM“-STUDIJA SLUČAJA KAZNENO-POPRAVNI
ZAVOD POLUOTVORENOG TIPA BUSOVAČA ZA PERIOD
2016.-2020.GODINE.**

-magistarski rad-

Student:

Josipović Anita

Br.Indeksa:704/II-SPS

Mentor:

Prof.dr. Mirza Smajić

Sarajevo, oktobar, 2021.g

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO RADA	4
2.1. Problem istraživanja	4
2.2. Predmet istraživanja	5
2.3. Ciljevi istraživanja.....	5
2.4. Sistem hipoteza.....	6
2.5. Način istraživanja	6
2.6. Kategorijalno pojmovni sistem.....	7
3. Teorijska osnova pojmova resocijalizacija i socijalizacija i njihova povezanost – modeli i karakteristike resocijalizacije	10
3.1 Povijesni koncept nastanka i razvoja zatvora i zatvorskih sistema	21
4. Zatvorski sistemi u BiH.....	28
4.1. Federalno ministarstvo pravde	35
4.2 Organizacija sudova u Federaciji BiH.....	36
5. Zatvorski sistem KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači	39
5.1 Intervju	41
6. Rezultati istraživanja	53
7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	65
8. LITERATURA.....	66

1. UVOD

Zatvor je ustanova u kojoj ljudi izdržavaju određenu zatvorsku kaznu zbog počinjenog kaznenog djela koje je kao takvo zakonom propisano kao kazneno djelo. Veliki broj zatvorenika izađu nepromijenjeni, a ponekad čak i gori nego što su bili prije dolaska na izdržavanje kazne. Jedan od problema odnosi se na povratak zatvorenika normalnom načinu života, nakon odslužene kazne zatvora. Navedeni problem tiče se reintegracije zatvorenika u društvo zbog pogrešne vizije, tj. etiketiranja društva prema istim. Zatvor predstavlja izolaciju svakog pojedinca zasebno od ostatka društvene sredine koji mora prihvatiti izrečenu kaznu zatvora jer će samo na taj način olakšati boravak u istom. Bosanskohercegovačkom društvu, zbog utjecaja ratnih dejstava i dejstava političkih elita, koja se ogledaju kroz brojne krize poput nezaposlenosti, korupcije, siromaštva i neimaštine, nezadovoljstva građana zbog ekonomske i političke situacije, nametnuta je jedna od mnogih predrasuda uopće, a to je predrasuda prema zatvorenicima. Radeći u ovakvoj ustanovi, s različitim profilima i na različitim pozicijama nije nimalo jednostavan i lagan posao. Zatvor kao jedna ozbiljna ustanova u kojoj ljudi izdržavaju kaznu zatvora, zahtijeva određenu dozu humanosti, moralnosti i etičnosti od strane zaposlenika. Također i oni koji se odluče za rad u zatvorskoj ustanovi moraju biti psihički stabilni, s obzirom na mogućnosti svakodnevnog susretanja sa različitim situacijama u interakciji sa osuđenim osobama. Svima onima koji su osuđeni potrebna je pomoć stručnjaka različitih profila, kako bi shvatili koje su prave vrijednosti u životu i kako bi cijenili iste, te u konačnici kako bi postali bolji ljudi van zatvora, nakon završetka kazne zatvora. Zatvorenička populacija nakon izlaska iz kazneno-popravnog zavoda, u većini slučajeva doživljava osuđenički prihvata od strane društvene zajednice. Postoje mnogobrojna pitanja koja zahtijevaju odgovore. Kako se i na koji način dolazi do resocijalizacije zatvorenika? Koliko je kvalitetna resocijalizacija u, a koliko van zatvorskih zidova? Da li su zatvorenici spremni na proces resocijalizacije? Kakav je poslijepenalni prihvata zatvorenika u društvenoj zajednici? Do koje mjere se zatvorenici mogu promijeniti nakon izdržavanja kazne? Da li ta promjena znači promijeniti se na bolje ili postati još gori? Da li su zatvorenici nakon izlaska iz kazneno-popravnog zavoda osposobljeni za radni odnos na određenoj poziciji? Da li je bosanskohercegovačko društvo uopće spremno dati priliku zatvorenicima za radni odnos? Svaka individua teži da vodi kvalitetan način života. Zatvorenik kao takav odlučuje se na kaznena djela upravo zbog svojih unutarnjih potreba i želja jer smatra da samo s takvim postupkom, smatrajući ga efikasnim, može doći do svog cilja, a to je uspješan i situiran život.

2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO RADA

2.1. Problem istraživanja

Problem istraživanja u ovome radu jeste funkcija i rad zatvorskog sistema, fokusiran na zatvorski sistem KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači i to vezan za period od 2016.do 2020.godine. Ono što zapravo predstavlja dodatni problem za rad i funkcioniranje zatvorskih sistema u BiH uopće, jeste taj što zatvorski sistem u BiH karakterizira specifičnost kako u organizacijskoj strukturi, tako i u zakonodavnom okviru s obzirom da su zakonodavne mjere u kazneno-popravnim ustanovama regulirane prema entitetima. Rad i funkcija zatvorskog sistema u KPZ polotvorenog tipa „Busovača“ regulirani su Zakonom o izvršenju kaznenih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine. Jasno je da Ministarstvo pravde izdvaja i ulaže određeni iznos novca u reformu zatvorskog sistema, izgrađujući dodatne paviljone unutar zatvora, izgradnja sportskih terena i sl. Također još jedan nedostatak zatvorskog sistema, odnosno točnije Ministarstva pravde jeste taj što fali stručnog usavršavanja i nadograđivanja znanja i vještina osoblja, poput penologa, pedagoga, koje je zaduženo striktno za proces resocijalizacije zatvorenika, kroz određene edukacije, seminare, certifikacije. Ono što bi poboljšalo proces resocijalizacije zatvorenika jeste razmjena mišljenja i iskustava svih kadrovskih službi preodgoja zatvorenika unutar BiH kroz okrugle stolove. To bi mnogo pomoglo svakoj kazneno-popravnoj ustanovi u BiH da nadopune i usavrše svoj rad sa zatvorenicima. To je jedna od mogućih opcija za uspješniju resocijalizaciju osuđenih osoba. Dalje, što se tiče obrazovanja zatvorenika unutar kazneno-popravnih zavoda također je na malo zavidnom nivou. Svaka kazneno-popravna ustanova trebala bi omogućiti osnovni i srednjoškolski stupanj obrazovanja,tj. rad nastavnika i profesora sa osuđenim osobama. Velika je vjerovatnost da bi se i kroz takav način rada sa osuđenim osobama moglo doći do kvalitetne i uspješne resocijalizacije, te im na takav način promijeniti viziju o životu općenito i o životu nakon izlaska iz zatvora. Svrha boravka u zatvoru, shodno izdržavanju kazne zatvora, zapravo jeste resocijalizacija, odnosno preodgoj zatvorenika.

2.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja u ovome radu jeste resocijalizacija zatvorenika. Resocijalizacija zahtijeva zalaganje zatvorskog osoblja za pozitivno korigiranje razmišljanja i ponašanja zatvorenika nakon što dođu na izdržavanje kazne zatvora. Resocijalizacija, tj. preodgoj je mukotrpan i zahtjevan posao koji se uči, istražuje i nadograđuje godinama kroz iskustva i rad sa zatvorenicima. Odgajatelji i zatvorski čuvari predstavljaju bitan faktor resocijalizacije zatvorenika. Njihova profesionalnost, svakodnevna edukacija i nesmetan rad jesu uvjeti za uspješan proces resocijalizacije. Ono što treba istražiti jeste šta je to što doprinosi ka uspješnoj resocijalizaciji zatvorenika u BiH, odnosno kakav je proces resocijalizacije u Kazneno-popravnim zavodu poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, koje su to posredne aktivnosti koje zatvorenici rado čine da bi pomogli sebi i olakšali boravak u zavodu, a koji su to neporedni činitelji navedenog procesa.

Vremensko određenje predmeta istraživanja: Za istraživanje ove teme obuhvaćen je period od 2016.godine do 2020.godine.

Prostorno određenje predmeta istraživanja: Bit će istražena resocijalizacija zatvorenika u Kazneno-popravnim zavodu poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači.

Disciplinarno određenje predmeta istraživanja: istraživanje je intradisciplinarnog karaktera s osloncem na druge nauke.

2.3. Ciljevi istraživanja

U okviru određivanja ciljeva istraživanja, razlikujemo dvije vrste ciljeva: naučni i društveni.

2.3.1. Naučni ciljevi istraživanja

Naučni ciljevi koji se odnose na ovaj rad su doprinos većem saznanju o resocijalizacijskom procesu zatvorenika u Kazneno-popravnim zavodu poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači. Na osnovu ovih saznanja izvesti će se zaključak o tome kakav je tijekom resocijalizacije unutar navedenog kazneno-popravnog zavoda i kako se zatvorenici nose sa izdržavanjem kazne zatvora.

2.3.2. Društveni ciljevi istraživanja

Društveni cilj istraživačkog rada jeste ukazati da se na zatvorenika, osuđenu osobu, treba gledati kao na bilo kojeg pojedinca, tj. bez etiketiranja na iste u negativnom kontekstu samim time što su došli do toga da moraju izdržavati kaznu zatvora za počinjeno kazneno djelo, da je svrha zatvorske kazne resocijalizacija osuđenika, da zatvorsko osoblje može vidjeti naš zaključak, te kako i na koji način naš rad može doprinijeti zatvorskom sistemu.

2.4. Sistem hipoteza

2.4.1. Generalna hipoteza istraživanja: Proces resocijalizacije zatvorenika u FBiH ovisi od osobnog angažmana zatvorenika kroz preodgojni tretman sa zatvorskim osobljem.

2.4.2. Posebne hipoteze istraživanja:

- Svrha izdržavanja kazne zatvora je uspješna reintegracija zatvorenika u društvo.
- Cilj preodgoja zatvorenika jeste sticanje radnih navika i afiniteta prema radu.
- Resocijalizacijski program ne garantira da će smanjiti kriminalne aktivnosti otpuštenih zatvorenika.
- Edukacijski programi imali bi utjecaj na uspješniju reintegraciju zatvorenika u društvenu zajednicu.
- Život u zatvoru predstavlja život pod kontrolom.
- Resocijalizacijski proces ne uspijeva spriječiti rast recidivizma.

2.5. Način istraživanja

Ovo istraživanje provesti ćemo uz primjenu sljedećih naučnih metoda:

Metode prikupljanja podataka – U okviru istraživanja ovoga rada, koristit ćemo dvije metode prikupljanja podataka. To su: metoda analize sadržaja dokumenata kao i metodu ispitivanja.

Metoda analize (sadržaja) dokumenata - Ovom metodom ćemo se koristiti prilikom istraživanja određenih dokumenata vezanih za resocijalizacijski proces zatvorenika i funkciju i rad zatvorskog sistema KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, kroz zakone i pravilnike.

Metoda ispitivanja

U ovom radu koristit ćemo tehniku – intervju, kao i anketni upitnik, kako bismo mogli uvidjeti kako funkcionira zatvorski sistem u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, kakav je resocijalizacijski proces zatvorenika u istom, kroz dijalog s odgajateljem, te anonimni anketni upitnik namijenjen osuđenima kako bismo saznali kakav je život osuđeničke populacije i način razmišljanja tijekom izdržavanja kazne zatvora u gore navedenom kazneno-popravnom zavodu.

2.6. Kategorijalno pojmovni sistem

Osnovni pojmovi koji proizilaze iz naslova teme rada su:

1. Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa – „Prema stupnju osiguranja i ograničenja slobode kretanja osuđenih osoba, kao i primijenjenim mjerama postupanja prema tim osobama, kazneno-popravni zavodi mogu biti zatvorenog, poluotvorenog i otvorenog tipa“ (*Zakon o izvršenju kaznenih sankcija u Federaciji BiH, Službene novine FBiH, broj 44, odredba 8, čl. 121.*). Pravilnik o kriterijima za upućivanje osuđenih osoba na izdržavanje kazne zatvora govori na osnovu čega se osuđene osobe upućuju u određene kazneno-popravne zavode. Tako glasi: „Kriteriji za upućivanje osoba iz člana 2. ovog pravilnika su: spol, boravak na slobodi ili u pritvoru, dužina izrečene kazne zatvora, ranije izdržavanje kazne zatvora i mjesto prebivališta, odnosno boravišta“ (*Pravilnik o kriterijima za upućivanje osuđenih osoba na izdržavanje kazne zatvora, član 3.*). „Na izdržavanje kazne zatvora u kazneno-popravne zavode poluotvorenog tipa upućuju se osuđene osobe muškog i ženskog spola:

- a) kojima je izrečena kazna zatvora, a ranije nisu bile na izdržavanju kazne zatvora i nalaze se na slobodi, osim osoba iz člana 12. stava (2) ovog pravilnika;
- b) kojima je izrečena kazna zatvora u trajanju do dvije godine, a ranije su bile na izdržavanju kazne zatvora;
- c) kojima je izrečena kazna zatvora u trajanju do dvije godine, a koje se nisu javile na izdržavanje izrečene kazne zatvora i za kojima je raspisana potjernica, te se sprovode na izdržavanje kazne zatvora;
- d) koji se upućuju iz pritvora na izdržavanje kazne zatvora, a osuđene su do pet godina;

e) koje se upućuju iz pritvora na izdržavanje kazne zatvora prije pravosnažnosti presude, a osuđene su do pet godina;

f) kojima je ostatak kazne zatvora određen u ustanovi za izdržavanje kazne zatvora umjesto kućnog zatvora s elektronskim nadzorom;

g) kojima je izrečena novčana kazna u krivičnom postupku naknadno zamijenjena kaznom zatvora“ (*Pravilnik o kriterijima za upućivanje osuđenih osoba na izdržavanje kazne zatvora, član 5.*). „U Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Busovači upućuju se osuđene osobe iz člana 5. ovog pravilnika koje su muškog spola, a za koje nadležnost za upućivanje na izdržavanje kazne zatvora imaju općinski sudovi u Travniku, Bugojnu, Kiseljaku, Kaknju, Tešnju, Zavidovićima, Zenici, Žepču i Jajcu“ (*Pravilnik o kriterijima za upućivanje osuđenih osoba na izdržavanje kazne zatvora, član 9.*).

2. Resocijalizacija - „Resocijalizacija je izvedenica iz latinskih riječi *re*-ponovo, te *socius*-drug, društven, što se obično prevodi kao ponovno socijalizirati. Uloga resocijalizacije u sistemu kažnjavanja počinioca krivičnih djela je ovisna upravo od načina razumijevanja pojma, zato govorimo o resocijalizaciji kao svrsi kažnjavanja, kao konačnom cilju kojem se teži u tretmanu zatvorenika“ (*Macanović, Nadarević, 2014:86-87*). Svrha resocijalizacijskog procesa jeste stvaranje pozitivnih efekata kod svake individue koji su prihvatljivi u društvenoj zajednici. Resocijalizacija kao pojam odnosi se na one postupke koji dovode do društveno poželjnih promjena u ponašanjima, stavovima i ponašanju osoba. „Resocijalizacija se smatra velikim uspjehom krivičnog prava, jer otvara krivičnom pravu put do kažnjenika, njegovog personaliteta dajući prostor za pozitivne rezultate primjene kazne, a u cilju odvratanja i povrata u kriminalitet. Ono što diktira uspjeh u rezultatima kazne je individualizacija kazne, i prilagođavanje kazne ličnosti kažnjenika. Resocijalizacijom se nastoji napraviti otklon od uzroka kriminalnog ponašanja, nastoji se pomoći zatvoreniku da se što bolje prilagodi sredini, njenim zahtjevima, očekivanjima i poštivanju pisanih i nepisanih pravila. Realno je očekivati da se lice ne može izmijeniti, ali da se dio prestupničkog ponašanja može korigovati, promijeniti moralna i društvenoetička načela“ (*Korać, 2009:252*).

3. Zatvorenik - „Zatvorenik“ je lice koje je pravosnažnom odlukom proglašeno krivično odgovornim za određeno krivično djelo i koje u zavodu služi zatvorsku kaznu iz pravosnažne odluke, u skladu s odredbama ovog zakona“ (*Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, Službeni glasnik BiH, broj 22/16, odredba 1, čl. 2*).

4. Zatvor – „Zatvor je kompleksna tvorevina koja ima jasno definisana pravila, principe, sistem funkcionisanja, vještačku atmosferu u kojoj ljudi izdržavaju zatvorsku kaznu zbog počinjenog krivičnog djela“ (*Macanović, Nadarević, 2014:7*).

5. Zatvorski sistem BiH – „Bosna i Hercegovina (BiH) je podijeljena na dva entiteta, Federaciju BiH i Republiku Srpsku, te Brčko Distrikt. Izvršenje presuda u Bosni i Hercegovini je podijeljeno između tri nivoa vlasti, u nadležnosti Ministarstva pravde na nivou Bosne i Hercegovine i ministarstava pravde u svakom od dva entiteta. Ova dva sistema funkcionišu - manje više – neovisno jedan od drugog. Svaki zatvor je organizovan i njime se upravlja u skladu sa vlastitim pravilima, koja odobrava nadležno Ministarstvo pravde. Svaki od upravnika zatvora ima određenu atonomiju u svojoj instituciji po pitanju osoblja, programa i uprave. Važno je napomenuti da u Brčko Distriktu nema zatvora. Prijestupnici koji su tamo osuđeni služe svoje zatvorske kazne u zatvorima u Republici Srpskoj ili u Federaciji. Zakonska osnova je Memorandum o razumijevanju između Brčko Distrika i entiteta. Zakonska osnova za izvršenje kazne u Bosni i Hercegovini je „Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvoru i drugim mjerama“ („Službeni glasnik“ 13/2005). Ovaj zakon propisuje da odgovarajuće zakonske regulative entiteta moraju biti usaglašene u okviru ovog zakona na nivou Bosne i Hercegovine. Sve vrste sankcija (novčane kazne kao i kazne zatvora) su navedene u tri pojedinačna krivična zakona, koji su već usaglašeni. Velike su razlike u odnosu broja osoblja i zatvorenika između Federacije i Republike Srpske, i ne postoji sistematična i dosljedna kadrovska politika. Osoblje je podijeljeno na osoblje za sigurnost, psihološko i sociološko osoblje, instruktore, administrativno osoblje i medicinsko osoblje“ (*Bisić, Kock, 2007-2008:4-5*).

3. Teorijska osnova pojmova resocijalizacija i socijalizacija i njihova povezanost – modeli i karakteristike resocijalizacije

Kako bismo razumjeli pojam¹ „resocijalizacija“ koji je ključan za naš rad, potrebno je poći od pojma „socijalizacija“. Uz resocijalizaciju, osim socijalizacije često se vežu i pojmovi „odgoj“, „preodgoj“, „obrazovanje“, „psihosocijalna rehabilitacija“, „adaptacija“, „integracija“, „reintegracija“, „recidivizam“. U nastavku rada nastojat ćemo pobliže objasniti proces same resocijalizacije uopće, njene teorijske osnove, koja je važnost resocijalizacije, te kategorijalne pojmove koji su bitni za usvajanje pojma „resocijalizacija“.

Socijalizacija u suštini predstavlja proces normalnog prilagođavanja svake individue² društvenoj sredini. Kao takva, socijalizacija „u zavisnosti od stepena razvoja društva ima specifične etičke, običajne, društveno-ekonomske, kulturne, socijalne, pravne i druge karakteristike. Osnovni cilj procesa socijalizacije je da novi članovi putem učenja i u interakciji sa roditeljima, nastavnicima i ličnostima u svom okruženju, nauče onaj tip ponašanja i međuljudskih odnosa koji su karakteristični za datu kulturu, uz široku mogućnost adaptacije na životne uslove“ (Foucault, 1997:214). Individua tijekom procesa socijalizacije stječe određene stavove, vještine, norme i znanja u interakciji s društvenom sredinom. Grupa autora Nebojša Macanović i Damir Nadarević u svom djelu (*Penološka andragogija*) navode da postoji grupacija pojma „socijalizacija“. Navedena grupacija je važna za poimanje socijalizacije i resocijalizacije. Za daljnje razumijevanje i uvođenje u tematiku našeg rada važno je naglasiti da je pojam „socijalizacija“ podijeljen u tri grupe i to:

1. socijalizacija kao proces razvoja ličnosti, „proces transformacije biološkog individuuma u društveno biće“ (*Rječnik sociologije i socijalne psihologije, 1977:410*).
2. socijalizacija kao „proces u kojem se oblikuje samo dio ličnosti i to onaj dio koji čovjeku omogućava uspješno funkcioniranje u društvu“ (*Rot, 1972:71*).

¹ „**Pojam** je uvijek misao o suštini ili biti onoga o čemu mislimo“ (Petrović, 1998: 23).

² „**Individua**-(lat. individuum=ono što je nedeljivo, jedinka) Pojedinačno biće, jedinka, celovita osoba, različita od svih drugih ljudi i koja stoji nasuprot kolektivu. U novojekovnoj filozofiji, pojam i. označava autonomnu, samosvesnu i samosvojnu jedinku, pojedinca kojem vlastita egzistencija postaje važan problem. U Olportovoj (Allport) psihologiji pojedinca, i. je u središtu pažnje, a definisana je kao "jedan sistem strukturisane jedinstvenosti". Celokupna psihologija bavi se, zapravo, i., njenim iskustvom i ponašanjem, ali, ipak, od psiholoških disciplina njome se najviše bave diferencijalna psihologija, psihologija ličnosti i klinička psihologija. Probleme i značaj i. u savremenoj psihologiji posebno naglašavaju egzistencionalna i humanistička psihologija“
Dostupno na: <https://forum.krstarica.com/threads/psiholoski-recnik-naucnih-termina-i-izraza.451466/>
(28.10.2020.).

3. socijalizacija kao „proces socijalnog učenja, u kojem pojedinac dobija socijalno relevantne oblike ponašanja i oblikuje se kao ličnost sa svojim specifičnim karakteristikama“ (Rot, 1972:72).

Svrha resocijalizacijskog procesa jeste stvaranje pozitivnih efekata kod svake individue koji su prihvatljivi u društvenoj zajednici. Resocijalizacija kao pojam odnosi se na one postupke koji dovode do društveno poželjnih promjena u ponašanjima, stavovima i ponašanju osoba. Postoji različita razmatranja pojma „resocijalizacija“. Grupa autora Nebojša Macanović i Damir Nadarević u svom djelu (*Penološka andragogija*) resocijalizaciju definiraju na slijedeći način. Prema njima „uloga resocijalizacije u sistemu kažnjavanja počinioca krivičnih djela je ovisna upravo od načina razumijevanja pojma, zato govorimo o resocijalizaciji kao svrsi kažnjavanja, kao konačnom cilju kojem se teži u tretmanu zatvorenika. Resocijalizacija je izvedenica iz latinskih riječi *re*-ponovo, te *socius*-drug, društven, što se obično prevodi kao ponovno socijalizirati“ (Macanović, Nadarević, 2014:86-87). Shodno tomu resocijalizacija znači ponovno podruštvljavanje čovjeka.

Kako bi se usvojio pojam „resocijalizacija“, u suštini resocijalizacije zatvorenika, bitno je spomenuti i ostale pojmove poput: „preodgoj“, „odgoj“, „obrazovanje“, „psihosocijalna rehabilitacija“, „adaptacija“, „integracija“, „reintegracija“, „recidivizam“.

Preodgoj označava ponovni odgoj u smislu korigiranja i izmjene određeneog ponašanja individue, odnosno zatvorenika, u cilju da se steknu pozitivne promjene u strukturi ličnosti. Navedena konstatacija odnosi se na sve ono što je propušteno ili pogrešno. Preodgoj, u zatvorskoj praksi, razumijemo kao „proces koji u sebi sadrži aktivnosti korigiranja društveno neprihvatljivih navika, stavova, mišljenja i drugih osobina i aktivnosti na planu dogradnje i konačnog strukturiranja ličnosti“ (Pantelić, 1983:55). Odgoj, kao proces odnosi se na kontinuiran rad, obrazovanje, te stvaranje pozitivnih osobnosti u cilju razvijanja ličnosti. Svakako, kada govorimo o preodgoju nužno je naglasiti da „osnovni cilj u procesu preodgoja je da se, na osnovu saznanja svih društvenih nauka individualno, grupno i drugim oblicima rada, smanje ili uklone propusti koji su se dešavali u redovnom procesu socijalizacije ličnosti“ (Korać, 2009:250). Prema gore navedenim pojmovima, tvrdnje se odnose na ličnosti zatvorenika. Zato preodgoj u tom smislu znači prilagođavanje određene kazne zatvora karakteristikama ličnosti zatvorenika, u cilju korigiranja njegovog ponašanja i stvaranju osjećaja odgovornosti i da se ista osoba nalazi na izdržavanju kazne. Prema tome, uposlenici u zatvorskim ustanovama nastoje da zatvorenik osjeća da ima dužnost da učestvuje u društveno korisnom radu kako bi sam sebi olakšao boravak u istom i stekne dojam navedenog „preodgoja“.

Postavljamo problemsko pitanje: Kada se vrši socijalizacija pojedinca, a kada odgoj? Kako je prisutna složenost pojma socijalizacije, tako postoji i složenost pojma odgoja. Već smo konstatovali da se odgoj odnosi na razvoj i oblikovanje ličnosti pojedinca. Osim definicija koje govore o procesu razvoja ličnosti pojedinca, postoje definicije koje govore i o ulozi odgoja u reprodukciji društvene zajednice. Stoga, odgoj podrazumijeva „pripremu mladih naraštaja za život i rad u društvu i kao takvo je osnova egzistencije i razvoja ljudskog društva“ (Šebart,1990b:491). Prema tome, po toj definiciji odgoj se određuje kao socijalizacija i to „kao bipoloran proces, kao proces oblikovanja čovjeka kao ljudskog bića; odvija se kroz sticanje znanja, spretnosti, navika, normi, te kao priprema tih pojedinaca za život u društvu, što je uslov da društvo može opstati i reprodukovati se“ (Macanović, Nadarević,2014:96). Predmet proučavanja i odgoja i socijalizacije jeste društvo i čovjek, tj. „uzročno-posljedične veze i aktivnosti koje teku među njima“³ (Krajnc,1977:36). Socijalizacija je širi pojam od odgoja i tako dolazi do zaključka da je socijalizacija „funkcionalno vaspitanje“ (Justinek, 1997:6), a odgoj „sistematska socijalizacija“ (Findeisen,1997:10). Konkretnije, „odgoj je intencionalna socijalizacija čovjekovog karaktera“ (Uzelac,1995:18).

Odavno je rečeno i dokazano da sklonost prema vršenju kaznenih djela potječe od strane pojedinaca koji nemaju gotovo nikakav stupanj obrazovanja. Nizak stupanj obrazovanja čovjeka ili bez ikakvog obrazovanja jeste jedan od realnih faktora koji dovodi do života unutar zatvorskih zidova. Obrazovanje je ujedno povezano i sa odgojem i isto je jedno od temeljnih ljudskih prava⁴.

Obrazovanje predstavlja temeljno dobro svakog čovjeka i isto se nalazi ispod kože čovjeka. Kada čovjek ima obrazovanje, nitko mu ga ne može oduzeti. Znanje jeste moć i ono je zapravo možda najispravniji put ka otvaranju vrata obrazovanju zatvorenika, koje mu olakšava adaptaciju na slobodu i novi način života, nakon odslužene kazne zatvora.

³ „U odgoju odvijaju se dva procesa: proces intencionalnog oblikovanja ličnosti i proces prilagođavanja zahtjevima društvene sredine“ (Krajnc,1977:36).

⁴ „**Ljudska prava** su prava koja pripadaju svakoj osobi kao pojedincu i kao takva su predmet međunarodne skrbi i (iz)van su unutarnje jurisdikcije država“ (Seizović, Ibrahimagić, Arnautović, 2010: 19). Ljudska prava predstavljaju još i „izraz kojim se u međunarodnom pravu označavaju odredbe o osnovnim pravima i slobodama čovjeka. Pored Povelje UN, među najvažnije akte o ljudskim pravima spadaju: Konvencija o ropstvu (1926), Konvencija o prinudnom radu (1930), Konvencija o suzbijanju trgovine punoljetnim ženama (1933), Univerzalna deklaracija o pravima čovjeka (1948), Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948), Konvencija o statusu izbjeglica (1951), Konvencija o pravnom položaju lica bez državljanstva (1954), Skup minimalnih prava o postupanju sa zatvorenicima (1955), Dopunska konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i institucija i prakse slične ropstvu (1956), Konvencija o borbi protiv diskriminacije u oblasti prosvjete (1960), Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rsne diskriminacije (1965), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966), Međunarodna konvencija o ukidanju i kažnjavanju zločina aparthejda (1973), Konvencija eliminiranja svih oblika diskriminacije žena (1979), Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (1984), Konvencija UN o pravima djeteta (1990), Deklaracija UN o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih ili jezičkih manjina (1992) itd“ (Grupa autora,2001:193).

Obrazovanje je proces koji traje čitav život. Uvijek se obrazujemo i učimo dok smo živi. Unutar naše tematike postavljamo pitanje: Da li su zatvorenici u kazneno-popravnim ustanovama spremni na određeni oblik obrazovanja uopće i u kojoj mjeri? Postoje mnoge definicije pojma obrazovanja, kojima se služe mnogi autori. Njima je prvenstveno mjesto u granama pedagoške znanosti. Da definiramo pojam obrazovanja, točnije obrazovanje odraslih. „Doprinos UNESCO⁵-a razvoju obrazovanja odraslih kroz konferencije, konvencije⁶, deklaracije⁷ i preporuke (od 1949.do 20015.god) i širenju ideje o „doživotnom obrazovanju“ je neprocjenjiv. Početkom 21.st „priklonio“ se pojmu „doživotno učenje“ (*Knežić, 2017:20*). Definiciju obrazovanja odraslih dao je UNESCO 1976.godine na konferenciji u Najrobiju i mnogi je autori prihvaćaju kao sveobuhvatnu. Tako obrazovanje odraslih predstavlja „cjelinu obrazovnih procesa, ma kakvi bili sadržaji, nivo i metode, bili oni u sklopu obrazovnog sistema ili van njega, bilo da oni produžavaju ili zamjenjuju obrazovanje koje se dobija u školskim ili univerzitetskim ustanovama i u vidu stručnog obrazovanja, a kroz koje lica koje društvo kome pripadaju smatra odraslima, razvijaju sposobnosti, obogaćuju znanja, poboljšavaju stručne i profesionalne kvalifikacije ili dobijaju novu orijentaciju, mijenjaju svoja shvatanja i stavove u dvostrukoj perspektivi svestranog razvoja i učešća u uravnoteženom i nezavisnom društvenom, ekonomskom i kulturnom razvoju“ (*Savičević, 2011:144*).

Naveden je i pojam „recidivizam“ , dakle „recidivizam zatvorenika jeste fenomen savremenog izvršenja krivičnih sankcija i dijelom jeste rezultat neadekvatnog ili neuspješnog preodgojnog tretmana“ (*Korać,2009:251*). Recidivizam predstavlja ponovno izvršenje kaznenog djela nakon prethodno izrečenih sankcija, tj. recidivizam u prijevodu jeste povratništvo, povrat. Zatvorenik pribjegava ponovnom kriminalnom ponašanju zbog sopstvenog mišljenja da će mu sve buduće biti lakše, zbog trenutnog osjećaja pružanja podrške od strane sličnih ili istih njemu te zbog „nerazumijevanja“ društva prema zadovoljavanju tih potreba.

⁵ „Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost I kulturu, usredotočuje se na sve, od osposobljavanja učitelja do pomaganja u poboljšanju obrazovanja diljem svijeta do zaštite važnih povijesnih I kulturnih znamenitosti u cijelom svijetu. Sjedište: Pariz, Francuska” Dostupno na: <https://www.un.org/en/about-us> (12.09.2021).

⁶ „**Konvencija**- (lat.conventio-dogovor) sporazum,međunarodni ugovor dvije ili više država kojim se reguliraju određena pitanja međunarodnih odnosa“ (*Grupa autora, 2001:174*).

⁷ „**Deklaracija**- (lat.declarare-razjasniti, označiti, očitovati) akt kojim se objavljuje politički program ili načelno mišljenje o važnim političkim i drugim pitanjima. Izjava subjekta međunarodnog prava (države, OUN i dr.) da bi se ustanovilo, sačuvalo, potvrdilo ili povećalo neko pravo. Deklaracija je i sam pisani akt koji sadrži takvu izjavu. Ona može biti i jednostrani akt kojim neka država objavljuje svoj stav o nekom međunarodnom pitanju” (*Grupa autora, 2001:83*).

Postoje različite definicije pojma recidivizma, te je „moguće izdvojiti tri definicije: krivičnopravnu, kriminološku i penološku“ (*Nikolić-Ristanović, Konstantinović-Vilić, 2018:227*).

Prema krivičnopravnoj definiciji, „povrat je ponovno vršenje krivičnih djela od strane lica koje je već bilo osuđeno za neko krivično djelo. Ova definicija polazi od postojanja jedne ili više pravosnažnih sudskih odluka prije izvršenja krivičnog djela, koje je predmet sudske rasprave, zatim od prirode krivičnog djela, vremenskog intervala između izvršenih krivičnih djela i broja izvršenih krivičnih djela. U okviru krivičnopravne definicije razlikuje se opći i specijalni povrat. Opći povrat je ponovno izvršenje bilo kojeg krivičnog djela poslije osude za ranije izvršeno krivično djelo, a specijalni povrat je ponovno vršenje istog krivičnog djela poslije ranije osude za to krivično djelo“ (*Nikolić-Ristanović, Konstantinović-Vilić, 2018:227*). Kada uzmemo u razmatranje navedeni vremenski interval između izvršenih krivičnih djela, „novo djelo treba da je izvršeno u određenom vremenskom intervalu poslije osude za ranije krivično djelo. Teorija krivičnog prava i krivični zakoni pojedinih zemalja razlikuju od običnog povrata tzv. višestruki povrat, koji postoji kada lice više puta vrši krivična djela pokazujući sklonosti i navike za vršenje istih ili različitih krivičnih djela“ (*Nikolić-Ristanović, Konstantinović-Vilić, 2018:227*). Takve osobe nazivaju se multirecidivisti. Navedeni višestruki povrat treba da sadrži posebne mjere prema multirecidivistima u tijeku njihove resocijalizacije.

„Kriminološko shvatanje polazi od izvršenja novog krivičnog djela bez obzira na osuđivanost za ranije izvršeno krivično djelo. Bitno je da je jedno lice izvršilo više od jednog krivičnog djela iste vrste ili bilo koje drugo krivično djelo. Kriminološka definicija ukazuje na opasnost ličnosti povratnika, koja se djelomično podudara sa društvenom opasnošću, jer se sastoji u mogućnosti izvršenja novog krivičnog djela“ (*Nikolić-Ristanović, Konstantinović-Vilić, 2018:228*).

Kada govorimo o penološkoj definiciji povrata, ista „polazi od ponovnog dolaženja učinioaca krivičnog djela u kaznenu ili drugu ustanovu radi izvršenja krivične sankcije institucionalnog karaktera za djelo koje je učinio poslije izdržane kazne za prethodno krivično djelo“ (*Nikolić-Ristanović, Konstantinović-Vilić, 2018:228*). Povratnik je, prema gore navedenoj konstataciji, „lice koje je već boravilo u ustanovi za izvršenje krivične sankcije zbog ranije izvršenog krivičnog djela i koje zbog novog izvršenog krivičnog djela ponovo dolazi u istu ili drugu ustanovu. Povrat u penološkom smislu pokazuje da izrečena kazna i primjenjen tretman za ranije izvršeno krivično djelo nisu dali pozitivne rezultate u smislu resocijalizacije“ (*Nikolić-Ristanović, Konstantinović-Vilić, 2018:228*).

Ono što je nama veoma zanimljivo vezano za pojam recidivizma i njegovo dejstvo jeste uzrok istog. Šta je to zapravo što navodi osobu koja je odslužila određenu kaznu zatvora, te se ista nalazi na slobodi, da se odluči na čin recidivizma i samim time ponovno sebi uskrati suživot u društvenoj zajednici. Kao realnu činjenicu navodimo naviku za vršenjem kaznenih djela koju je delikvent stekao jer isti smatra da samo na taj način može egzistirati i zbog toga mu je kriminalitet sastavni dio života. U nastavku rada saznat ćemo da li postoji recidivizam, tj. da li ima recidivista u KPZ poluotvorenog tipa Busovača u periodu od 2016.godine do 2020.godine, za koja se kaznena djela odnose, te koje se sankcije provode protiv istih. Postoje mnogobrojni faktori za koje se smatra da dovode do čina recidivizma, poput siromaštva, nezaposlenosti, utjecaj i nagovor društva, obrazovanje, tj. nizak stepen obrazovanja, utjecaj zatvorskog tretmana i zatvorske sredine tijekom izdržavanja kazne, nezadovoljstvo zbog neprihvatanja od strane društvene zajednice nakon izlaska iz zatvora i dr. Pored socijalnih faktora postoje i psihološki faktori za koje i danas postoje istraživanja u svijetu i gdje se postavljaju pitanja šta je to sve što zapravo navodi osobu koja je odslužila kaznu zatvora da ponovno izvrši kazneno djelo. Ono što je bitno za našu tematiku jeste pitanje da li kod zatvorenika u KPZ poluotvorenog tipa Busovača dominiraju socijalni ili psihološki faktori, što ćemo kroz rad i saznati.

Prema Stevanoviću „tijekom 60-ih i 70-ih godina 20.st. dominirala je ideja tretmana rehabilitacije zatvorenika“ (Stevanović,2012:50). U mnogima literaturama umjesto pojma resocijalizacija nalazi se pojam psihosocijalna rehabilitacija. Pojam psihosocijalne rehabilitacije označava se kao „skup aktivnosti koje utiču na zatvorenikov fizički, psihički, emocionalni i intelektualni razvoj sa ciljem da ga promijeni u ličnost koja je sposobna da živi u ravnoteži sa sobom i okolinom. Obuhvata kognitivni, moralni i socijalno-politički razvoj zatvorenika, razvoj sposobnosti empatije, promjenu životnih ciljeva i vrijednosti, uči ih da djeluju u zajednici, poštuju potrebe drugih, toleranciji“ (Hebar,2001:45-46).

Sljedeća grupa autora navodi da je rehabilitacija „popravljanje počinitelja kaznenih djela kroz tretman kako bi ubuduće živjeli u skladu sa zakonom., tj. rehabilitacija je rezultat bilo koje planirane intervencije usmjerene prema počinitelju koja reducira kriminalnu aktivnost, bez obzira dosiže li se ta redukcija promjenama u ličnosti, sposobnostima, stavovima, vrijednostima ili ponašanju“ (Grupa autora,1997:20).

„Razvojem krivično-pravne i kriminološke nauke krajem 19.st., preovladala je orijentacija na preodgoju kao osnovnoj svrsi i resocijalizaciji i rehabilitaciji kao cilju kažnjavanja prestupnika“ (Stevanović,2012:44).

Kako navodi Milutinović u svom djelu (*Kriminologija*) kaže da „koncept koji je zasnovan na preodgoju i rehabilitaciji osuđenika imao je za cilj osposobljavanje izvršilaca krivičnih djela da poštuju društvene vrijednosti i norme, da se stvaralački ponašaju u društvenom životu i da tako postanu korisni članovi društva“ (*Milutinović, 1973:489*). „Prevazilaženjem kaznene koncepcije u kriminalnoj politici⁸ i penologiji, koja se zasnivala na represiji⁹, stvoreni su uslovi za realizaciju ideje o subjektivnoj strani problema, odnosno o krivcu koga kazna, posebno kazna lišenja slobode, treba da resocijalizuje tokom njenog izvršenja“ (*Bošković, Radoman, 2002:74*).

Za bolje razumijevanje resocijalizacije naveli smo i pojam integracije, odnosno reintegracije. Što bi to zapravo bilo u pravcu razmišljanja o zatvorenicima? Integracija, kao takva, sama po sebi, označuje uključivanje u sve sfere društvenog života. Dok reintegracija predstavlja ponovno uključivanje i prilagođavanje na uslove života u društvenoj zajednici. Sa gore već navedenim pojmovima usko je povezan i pojam adaptacije, što u kontekstu zatvorskog tretmana znači prilagođavanje zatvorenika uslovima života unutar zatvorskih ćelija.

Proces i ideja resocijalizacije zatvorenika datira još iz davne povijesti, te se tako razvijala i sažela različite modele.

Pojam resocijalizacije potječe „iz latinskih riječi *re*-ponovo, te *socius*-drug, društven, što se obično prevodi kao ponovno socijalizirati“ (*Macanović, Nadarević, 2014:87*). Prema autoru Kanduču (2003) postoje četiri oblika resocijalizacije, a koja se odnosi na zatvorenike. To su kažnjenički, terapijski model, model socijalnog učenja i model resocijalizacije kao zatvorenikovog prava. U nastavku ćemo predložiti njihove karakteristike.

- *Kazneni model*-„proizilazi iz ideje da je potrebno prestupnika disciplinovati. Pri tome postoje dva moguća načina: prvi se oslanja na usiljenu disciplinu odnosno izolaciju, drugi na dobrovoljnu disciplinu. Izolacijom bi zatvorenika osamili te na njega uticali teškim radom i ideološkom indoktrinacijom. Kod dobrovoljnog načina disciplinovanja bismo postigli poboljšanje zatvorenika samodisciplinovanjem i učenjem odgovornosti.

⁸ „**Politika**- (grč.polis-grad, država) djelatnost u vezi sa državom, umijeće vođenja države. U općem smislu, moć posredovanja u nekim društvenim odnosima i moć utjecaja na rješavanje tih društvenih odnosa“ (*Grupa autora, 2001:288*).

⁹ „**Represija**- (kasnolatinski *repressio*: potiskivanje), u politici, prisila, kaznena mjera, sredstvo prisile. Represija je legalna mogućnost države, odnosno njezinih organa (policija, vojska), da upotrijebi sredstva prisile radi očuvanja poretka. Suvremeno teorijsko uporište pojma represije sadržano je u određenju pojma države (M. Weber) kao monopola na legitimno pravo uporabe fiz. sile. Represija je u političkoj praksi sinonim za vladavinu putem sile (policije, vojske, tajnih službi) te ograničavanjem i uskraćivanjem legitimnih prava. Represija kao način vladavine svojstven je autoritarnim režimima (represivni režimi). U suvremenim demokracijama pravo države i njezinih organa na uporabu sile regulirano je zakonom“

Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52503> (17.11.2020.).

Pri tom je riječ o biheviorističkom pristupu pozitivnog potkrepljivanja i očekivanja nagrade“ (*Kanduč,2003:236-238*).

- *Terapeutski model-*„polazi od pretpostavke da krivično djelo ima patološke¹⁰ dispozicije. Proizlazi iz bioloških i psiholoških objašnjenja kojima je cilj da naučnim metodama izliječi prestupnika od njegove „kriminalnosti“. Preuzeo je medicinske termine: dijagnoza, opservacija, prognoza, tretman i uveo individualizovane mjere. Naslanja se na proučavanje ličnosti zatvorenika“ (*Kanduč,2003:236-238*).
- *Model socijalnog učenja-*„zamišljen je kao reedukacija ili resocijalizacija, koja bi otklonila greške neprimjerene socijalizacije. Krivično djelo su razumjeli kao posljedicu neprimjerenog učenja u primarnoj socijalizaciji. U tom kontekstu se javlja ideja zajednice koja bi zamijenila zatvoreničku sredinu i u kojoj bi zatvorenici rješavali problem u interakciji i saradujući sa osobljem.
- Takav način rada bi doprinio jačanju samoodgovornosti, autonomnosti, samopoštovanja, međusobnog povjerenja i intenzivne komunikacije između zatvorenika i osoblja“ (*Kanduč,2003:236-238*).
- *Model rehabilitacije kao zatvorenikovo prava-*„pokušava izbjeći nedostatke ranijih modela i kritiku da resocijalizacijom nedopušteno posežemo u zatvorenikovu slobodu, autonomnost, te lični integritet. Proizlazi iz činjenice da su zatvorenikova prava ugrožena kako prisilnim aktivnostima tako i štetnim učincima zatvorske kazne (stigmatizacijom, depersonalizacijom, desocijalizacijom, prizonizacijom...) zato je cilj novog modela da se smanji negativni učinci zatvorske kazne i ponudi zatvorenicima mogućnost da se uključe u društvo kao njegov koristan član preko različitih ponuđenih aktivnosti kao što su npr.socijalni rad, sigurna i zdrava zatvorska okolina, otklanjanje prepreka koje otežavaju ponovno uključivanje u društvo, obrazovanje“ (*Kanduč, 2003:236-238*).

Prema gore navedenim modelima resocijalizacije doći ćemo do saznanja koji je to model najzastupljeniji kod zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa Busovača.

¹⁰ **Patologija**-“(pato- + -logija), znanost o bolestima. Proučava strukturne i funkcijske posljedice djelovanja štetnih čimbenika (fizikalnih, kemijskih, bioloških, genetičkih) na stanice, tkiva, organe ili na cijeli organizam čovjeka, životinje ili biljke (*humana patologija, veterinarska patologija, fitopatologija*). U prošlosti je patologija bila opisna znanost, koja se temeljila na opisnoj morfologiji. Danas se patologija bavi uzrokom bolesti (→ **ETIOLOGIJA**), mehanizmom nastanka bolesti (→ **PATOGENEZA**), strukturnim promjenama u stanicama, tkivima i organima (*morfološke promjene*), te funkcijskim posljedicama koje su izazvane morfološkim promjenama (*klinički značaj bolesti*). Patologija se obično dijeli na opću i posebnu (sistemska). *Opća patologija* proučava osnovni odgovor stanica i tkiva na patološke podražaje, a on je zajednički u svih bolesti (stanična prilagodba, oštećenje ili smrt stanice, upala, poremećaj tjelesnih tekućina, imunološke promjene, tumori). *Posebna (sistemska) patologija* istražuje osnovne patološke procese pojedinih organa ili organskih sustava“. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=47009> (27.11.2020.)

Kako bismo došli do što jasnije i konkretnije vizije o samom procesu resocijalizacije zatvorenika uopće, neophodno je navesti i zadržati se na još nekim terminima vezanih za našu problematiku. Čovječanstvo se danas nalazi u jednoj velikoj ekspanziji kriminala. Sve više i više dolazi do vršenja kaznenih djela od strane određenih osoba, delikvenata. Otuda se javlja potreba za istraživanjem i analiziranjem istih djela i osoba koje su odgovorne za to. Jedna od temeljnih nauka koja se dotiče zatvorskega sistema, resocijalizacije zatvorenika i zatvorskega tretmana uopće jeste penološka andragogija¹¹. Andragogija u prijevodu znači obrazovanje i odgoj odraslih osoba, shodno tomu penološka andragogija odnosi se na odgoj i obrazovanje zatvorenika. Kao predmet penološke andragogije uzimaju se odrasle osobe, odrasli članovi društva koji su izvršili određeno kazneno djelo protiv života i dostojanstva drugih, te imovine, a koje je kao takvo propisano zakonom¹².

Osim penološke andragogije postoje i druge nauke koje se bave tretmanom zatvorenika poput penologije¹³, psihologije¹⁴, pedagogije¹⁵, sociologije¹⁶, kriminologije¹⁷ i dr.

¹¹ „Penološka andragogija ima zadatak da u okviru kazne na koju je pojedinac osuđen, pronalazi i usavršava oblike, metode i sredstva rada na njihovom prevaspitanju, kako bi se postigla što uspješnija resocijalizacija, kao i njihova reintegracija u društvenu sredinu“ (Macanović, Nadarević, 2014:17). „Relativno je mlada i nedovoljno razvijena andragoška disciplina. Datira s kraja XIX.vijek. Njen razvoj direktno je povezan sa uspjesima u ostvarivanju ideja i nastojanjima predstavnika pozitivističke filozofske škole (Enrico Feri, Rafaele Garofalo) da svaka kazna bude prilagođena i podešena izvršiocu krivičnog djela, a ne prema djelu, kao i da tretman prestupnika treba da zavisi od ličnosti prestupnika, a ne od krivičnog djela“... (Macanović, Nadarević, 2014:20).

¹² „**Zakon** je normativni akt što ga donosi zakonodavni organ po tačno određenoj proceduri, poslije ustava najviši pravni propis“ (Grupa autora, 2001: 422).

¹³ „**Penologija** potječe od lat. riječi *poena-kazna* i grč. *logos-nauka*. Penologija je nauka o kaznama, načinu i efikasnosti sistema izdržavanja kazni, pravila njihovog izvršenja, metoda koje se koriste u njihovoj primjeni i drugih krivičnopravnih sankcija, s aspekta njihovog uticaja i učinka na rehabilitaciju, resocijalizaciju ličnosti i suzbijanje kriminaliteta“... (Korać, 2009:12).

¹⁴ „**Psihologija** znanost koja se bavi psihičkim procesima i njihovim izražavanjem u ponašanju. Cilj je psihologije sustavnim empirijskim istraživanjima steći znanje o uzrocima i načinu ponašanja ljudi (i životinja), te o tome na koji način ljudi doživljavaju svijet u kojem žive. Do druge pol. XIX. st. psihologija je bila izrazito spekulativna disciplina u sklopu filozofije. Njezino se formalno osamostaljenje veže uz prvi laboratorij eksperimentalne psihologije koji je 1879. u Leipzigu osnovao W. Wundt. On je uveo psihologiju kao poseban predmet, a 1874. objavio je *Načela fiziološke psihologije (Grundzüge der physiologischen Psychologie)*, kao pokušaj oblikovanja novoga područja znanosti. Formiranje psihologije kao samostalne znanst. discipline bilo je potaknuto empirističkom i materijalističkom filozofijom XVII. i XVIII. st. te razvojem prirodnih znanosti, a posebno primjenom eksperimenta u prikupljanju činjeničnoga materijala i utvrđivanju odnosa među prikupljenim podacima. Smatra se da je uvođenje pojma kvantitete omogućilo znanstv. napredak psihologije, jer je mjerenje psih. veličina omogućilo usporedbu subjekata prema jasno definiranim kriterijima. Ubrzo su se počeli razvijati različiti smjerovi i škole, od kojih su najznačajniji: *strukturalizam, funkcionalizam, asocijacionizam, biheviorizam, geštalt-psihologija i psihoanaliza*“

Dostupno na : <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50934> (17.11.2020.)

¹⁵ „**Pedagogija** kao znanost istražuje odgojni proces i zato je taj proces, kao dio društvene stvarnosti, predmet kojim se ona bavi, pročava ga i unapređuje. Kraće rečeno, predmet pročavaja pedagogijske znanosti je odgoj ili oblikovanje (izgrađivanje) čovjeka kao ljudskog bića“ (Vukasović, 1990:9).

¹⁶ „**Sociologija** je znanost o društvu, osobito njegovoj strukturi i dinamici, u rasponu od odnosa među pojedincima i manjim skupinama do odnosa među društvima ili tipovima društava, odn. globalnoga društva. Termin sociologija uveo je u prvoj pol. XIX. st. A. Comte, određujući je kao novu, ali najsloženiju u dotadašnjem nizu znanosti, koja metode prirodnih, egzaktnih znanosti primjenjuje na društvo. Tomu su se stajalištu suprotstavili neki drugi klas. sociolozi (M. Weber, G. Simmel), ističući bitnu razliku između prirodnih i društ. znanosti, dokazujući da je društvo, za razliku od prirode, utemeljeno na subjektivnim ljudskim htijenjima

Penološka andragogija usko je povezana sa navedenim naukama. Tretman i proces resocijalizacije zatvorenika zahtijevaju multidisciplinarni pristup. Zatvorenicima je potrebna pomoć stručnih osoba različitih profila kako bi se socijalizirali, odnosno resocijalizirali, te ponovno vratili normalnom načinu života nakon izlaska iz zatvora. Ono što predstavlja problem penološkoj andragogiji za daljnje proučavanje jeste zatvorenost penoloških sistema upravo zbog njihovog predmeta i problema istraživanja. Zbog toga postoji vrlo mali broj pisanih knjiga, članaka i dr. spisa naslovne tematike.

U prethodnom naslovu naveli smo karakteristike pojma socijalizacije kako bismo što bolje razumijeli proces resocijalizacije i zbog čega se isti odvija. Kada raspravljamo o resocijalizaciji važno je naglasiti kategorijalne skupine ljudi na koje se resocijalizacija odnosi. „Na jednoj strani su osobe koje su prošle kroz proces socijalizacije, ali su negativno socijalizirane te ih je potrebno ponovo socijalizirati, tj. resocijalizirati, jer su zagazili u inkriminirano ponašanje. Na drugoj strani su lica koja su pravilno socijalizirana, ali su pod uticajem nepovoljnih uslova skrenuli u delinkventna ponašanja“ (Milutinović, 1977:83). Ako zatvorenik tijekom tretmana resocijalizacije nije usvojio sistem društvenih vrijednosti i normi to znači da se zapravo njegova resocijalizacija odnosi na socijalizaciju. Tako da možemo zaključiti da se resocijalizacija odnosi i na lica koja su bila već socijalizirana, ali su zbog nepovoljnih životnih uvjeta „skrenula“ s pravog puta i pala u kriminalna dejstva. Pojmovi socijalizacija i resocijalizacija strogo su i usko povezani. Oba se odnose na osposobljavanje pojedinca za život u društvenoj zajednici sa usvojenim društvenim vrijednostima i normama. Ono što predstavlja razliku između ova dva pojma jeste način izvođenja istih. Da pojednostavimo, socijalizacija se odnosi na proces usvajanja društvenih normi i proces izgradnje ličnosti, dok resocijalizacija znači, ponovno formiranje ličnosti, tj. popravak pogrešnih usvojenih vrijednosti i pravila. Postoje različita poimanja pojmova socijalizacije i resocijalizacije i zbog toga ne postoji ni općeprihvaćena definicija. Izdvojit ćemo neke od njih. „Resocijalizacija znači prevaspitanje.

i idejama. Prvi oblici nastave sociologije javili su se potkraj XIX. st. na sveučilištima u Francuskoj, Engleskoj i SAD-u. Između dvaju svj. ratova sociologija je bila zabranjena u zemljama s totalitarnim režimima (nacizmom i fašizmom), a nakon II. svj. rata razvijala se u zapadnim i samo ponegdje u istočnoeur. socijalističkim zemljama (Jugoslavija, Poljska). Polit. diktature zaziru od sociologije zbog njezine usmjerenosti na kritičku analizu »tamne« strane društva, kao što su bijeda, nesloboda, nejednakosti pred zakonom, što ti režimi nastoje prikriti i nametnuti idealnu sliku jedinstvenoga i skladnoga društva“
Dostupno na : <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50934> (17.11.2020.)

¹⁷ „**Kriminologija** je širok pojam i nema općeprihvaćene definicije. Postoji onoliko definicija koliko postoji i kriminologa. Kriminologija se može definirati kao “samostalna, teorijsko-empirijska, interdisciplinarna društvena nauka o fenomenološkim karakteristikama i uzrocima kriminaliteta kao masovne društvene pojave i kriminalnog ponašanja kao pojedinačne pojave, sa ciljem njegovog objašnjenja i suzbijanja”... (Nikolić-Ristanović, Konstantinović-Vilić, 2018:19).

A to opet znači da osuđeni kroz proces prevaspitanja treba da doživi korjenitu promjenu svoje ličnosti, tako da on iz svog unutrašnjeg uvjerenja neće više zapadati u devijantno ponašanje“ (*Atanacković,1988:132*). „Resocijalizacija osuđenih lica može da se definiše i kao savremena teoretska misao i praktična akcija od koje se očekuje da izmijeni kvalitet ličnosti osuđenika i njegova psihosocijalna obilježja i vrati ga u društvenu zajednicu sa izmijenjenim shvatanjima prema raznim uticajima koji vode u kriminalno i delikventno ponašanje“ (*Sulejmanov,1996:23*). „Resocijalizacija odnosi se na lica koja nisu bila ranije pravilno socijalizirana, koja nisu uspjela da izgrade pozitivna shvatanja o vrijednostima, pozitivne stavove, navike i druge lične kvalitete, koja nisu mogla da stvaralački koriste svoja i tuđa iskustva, pa su stoga zagazila u inkriminisano ponašanje“ (*Macanović,Nadarević,2014:17*). „Resocijalizacija je proces postupnog reintegrisanja prestupnika iz kriminalne podgrupe u društvenu zajednicu kao grupu“ (*Nikolić,1994:80*). Razmatramo resocijalizaciju kroz dva značenja: „resocijalizacija kao proces i resocijalizacija kao cilj. Resocijalizacija kao proces predstavlja, prema tome, sistematsku, plansku i organiziranu aktivnost koja se poduzima prema onim pojedincima, kod kojih osnovne društvene institucije (porodice, škole...) nisu u dovoljnoj mjeri uspjele u ostvarivanju postavljenog cilja, a što se manifestovalo kroz izvršena krivična djela. Resocijalizacija kao cilj izvršenja krivičnih sankcija...odnosi se ustvari na ishode procesa socijalizacije, ali ne na sve moguće ishode ovog procesa, već na jedan takoreći, idealizovan kvalitet tih ishoda“ (*Stakić,1984:127-128*). Sljedeće shvatanje pojmova socijalizacija i resocijalizacija govori nam da je „socijalizacija ličnosti normalan proces za mnoge ljude, dok je resocijalizacija prisilan proces kojim su obuhvaćeni samo oni koji su izvršili krivična djela“ (*Arnaudovski,1988:178-181*).

Neosporno je govoriti da se proces resocijalizacije odnosi na sve ljude koji se nalaze u različitim životnim situacijama koje ih prinude na navedeni proces. Specifičnost našeg rada je upravo taj jer se odnosi na resocijalizaciju osuđeničke populacije u KPZ poluotvorenog tipa Busovača u BiH¹⁸ u specifičnim zatvorskim uslovima.

¹⁸ „**Bosna i Hercegovina**, “Zemlja Bosna“ se prvi put spominje u pisanom historijskom dokumentu “De administrando imperio“, sredinom X stoljeća. Od tada do međunarodnog priznanja kao suverene države, 6. aprila 1992 godine, i članice OUN-a od 22. maja 1992 godine, prošla je različite državne, administrativno-teritorijalne, političke i pravne oblike organiziranja vlasti (Banovina Bosna, Kraljevstvo Bosna, Osmanski ejalet Bosna, Austro-ugarski corpus separatum, Bosna i Hercegovina u Kraljevini SHS, Bosna i Hercegovina u Kraljevini Jugoslaviji, Federalna Bosna i Hercegovina, Narodna Republika Bosna i Hercegovina, Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, Republika Bosna i Hercegovina i Bosna i Hercegovina). Ukupna površina BiH je 51.129 km². Reljef BiH je raznovrstan i neujednačen. Nadmorska visina se kreće od 0 – 2386 m“... (*Huseinbašić, 2007: 85*).

Kako bi resocijalizacija zatvorenika u KPZ poluotvorenog tipa Busovača općenito bila uspješno realizirana potreban je angažman stručnih osoba različitih zanimanja i profila (psiholozi, socijalni radnici, odgajatelji, pedagozi, zdravstveni radnici, zatvorski stražari i ostali) koji su spremni uložiti trud i iskoristiti svoje date vrijednosti i sposobnosti kako bi pomogli osuđeničkoj populaciji u formiranju ličnosti u smislu nečinjena kaznenih djela nakon odslužene kazne zatvora i povratka na slobodu.

Za uspješnu resocijalizaciju zatvorenika u KPZ poluotvorenog tipa Busovača jako su bitne organizacija i suradnja službi navedenog zavoda, kao preduslov sprovođenja procesa resocijalizacije.

3.1 Povijesni koncept nastanka i razvoja zatvora i zatvorskih sistema

Ograničavanje slobode ljudi počinje se prakticirati još iz ranijih vremena. „Najstarija prava poznaju zatvor koji je služio za izolaciju i ograničavanje slobode kretanja ljudi. Istorijski podaci pokazuju da je zatvora bilo u Mesopotamiji, Kini, Indiji, Persiji, Egiptu, u staroj Grčkoj, Rimu, a kasnije i u srednjem vijeku kada su kao tamnice korišćene razne tvrđave, podrumi, bunari i sl. sa nepodnošljivim uslovima života. U takvim zatvorima zatvarana su lica na osnovu tajnih kraljevskih zapovijesti (lettres de cachet)“ (*Merton, 1952:138-152*). „Prema najstarijim pravnim izvorima zatvaranje se koristilo još u periodu između 2050. do 1786.godine prije nove ere u starom Egiptu. Zatvaranje u tom periodu, imalo je više ekonomsku funkciju i ograničavalo je kretanje robovima. I u rimskom periodu praktikovano je zatvaranje ljudi zbog dugova, a te zatvore su zvali „dužičke zatvore“ i pomoću njih se obezbeđivala naplata duga. Dužničko ropstvo poznato je i u staroj Grčkoj i drugim zemljama. U antičkom periodu zatvor je bio namenjen čuvanju lica koje čeka suđenje ili izvršenje neke od kazni (smrtna, kazna progonstva, telesna kazna ili imovinska). Prema nekim izvorima Ulpijan je kazao „da zatvori treba da služe samo za čuvanje a ne za kažnjavanje“ (*Carcet enim adcontinendos homines non ad puniendos haberi debet*). Ovo načelo primenjivano je u srednjem veku, pa i kasnije. Tako shvatani zatvori služili su kao „predsoblje za izvršenje telesnih i smrtnih kazni“ (*Atanacković, 1988:73*). Kao „srednjovjekovni zatvor Karla V iz 1532.godine pod nazivom „Karolina“ predviđao je kaznu doživotnog zatvora“ (*Stevanović, 2012:14*). Prema dostupnim podacima utvrđujemo da se „u periodu od XIII-XV veka pojavljuje kazna zatvora, kao sporadična mera koja nije činila deo sistema kažnjavanja. Glavne kazne bile su smrtna, telesne kazne i imovinske, a kazna lišenja slobode nije primenjivana.

Stanje u zatvorima tog doba je bilo izuzetno teško i smatralo se da je smrtna kazna daleko blaža od doživotnog zatvora, jer je prekraćivala muke i patnje koje su osuđeni na doživotni zatvor trpeli“ (*Stevanović,2012:15*). Prema dosadašnjim podacima, „smatra se da je prvi zatvor osnovan 1553.godine u Engleskoj, u Londonu u dvorcu Bridwellu koji je bio namijenjen za zatvor za neradnike, skitnice i prosjake. Kasnije je ovaj zatvor bio namijenjen i za osobe koja su počinila razna krivična djela. Nešto kasnije, nakon samo nekoliko godina, točnije 1559.godine osniva se zatvor u Amsterdamu.

Služio je za zatvaranje skitnica i kriminalaca, čime je započeo period tzv.holandskog sistema. 1697.godine osnivaju se zatvori u Lipeku, Bremenu i Dancingu, a polovinom XVIII vijeka i zatvor za dječake u Hamburgu. Važno je naglasiti da je u ovom periodu kazna bila odgojnog karaktera. Navedenu konstataciju zaključujemo na osnovu dječjeg zavoda Sv.Mihajla, koji je osnovan 1703.godine od strane Pape Klementina XI, u koji su smještena djeca koja nisu činila krivična djela, ali je prema njima trebalo poduzeti mjere odgoja, da ne bi u budućnosti postali delikventi“ (*Stevanović,2012*). „Zatvaranje kao kazna je primenjivana u vreme povećanja broja zločina i zločinaca, a u periodu između XVI i XVIII veka, zbog promanjkanja radne snage, za potrebe lokalne privrede izricana je i za lakša krivična dela. U Engleskoj se, počev od XVIII veka, primenjivala kazna zatvora za silovanje, a u Danskoj se mogla izreći kazna doživotnog zatvora za ubistvo. Ove su kazne bile retke i izuzetne i više su imale administrativni karakter nego pravilo u sistemu kažnjavanja“ (*Stevanović,2012:17*). Prema dostupnim podacima navodimo da je proces „formiranja raznih ustanova za smještaj prestupnika u europskim zemljama bio u periodu od XV do XVII vijeka. Kao razloge za vršenjem raznih krivičnih djela navodilo se da su to migracije sa sela u gradove, nedostatak poslova u gradovima i da su se lica odlučila na počinjenje krivičnih djela kako bi egzistirali u društvenoj zajednici. Neki su se odlučili i profesionalno baviti kriminalom, tako da su predstavljali veliki socijalni problem društva. Državnoj vlasti nametnut je zadatak da zaštiti društvo od pojave kriminala. Primjeri prvih zemalja gdje su se osnivale ustanove za smještaj prijestupnika, navode se da su to bile Engleska, Njemačka, Holandija i Francuska. U Engleskoj su postojale dvije vrste ustanova, a to su kazneni zavodi i popravni domovi. Skitnice i prosjaci su boravili u kaznenim zavodima i to oni koji su bili sposobni za rad i koji su izrazili želju da rade, a u popravnim domovima upućivana su lica sposobna za rad koja nisu ispoljavala interes prema radu. Stoga možemo kazati da se u XVI i XVII vijeku zatvaranje pojavljuje „tiho“, kao prelazni oblik u kaznu zatvora XVIII vijeka. Cilj osnivanja ovakvih ustanova bio je taj da osposobi navede kategorije lica na obavljanje određenih poslova i da ih tako odvrate od prijestupnog, kriminalnog ponašanja“ (*Stevanović,2012:17-18*).

Upravo je na ovaj način zamišljena ideja popravljavanja i procesnog tretmana humanističkog karaktera u odnosu kako je bilo ranije postupanje sa zatvorenicima (loši higijenski uvjeti, surovost u postupanju, nehumanost...). Tek poslije, pojavom različitih zatvorskih sistema dolazi do unapređenja mjera i postupanja prema zatvorenicima, gdje zatvori zapravo postaju institucije u kojima se vrši resocijalizacija zatvorenika. „Na reformu kažnjavanja i zatvorskog sistema veoma veliki uticaj je imao pokret za prava osuđenika, na čelu sa Džonom Hauardom koji je krajem XVIII veka, u svojoj knjizi, „Stanje u zatvorima“ ukazao na neodrživo stanje u zatvorima i zahtevao je reformu kaznenog sistema.

On je inspirisao i druge teoretičare, tako da su svojim radovima i praktičnim angažovanjima uticali na reformu kaznenog sistema u Evropi i Sjedinjenim Američkim Državama. Reforma zatvora bazirala se na logici da kazna lišenja slobode treba da ostvari popravljavanje osuđenika, a ne samo ciljeve izolacije ili zastrašivanja“ (*Stevanović,2012:21*).

U nastavku ćemo navesti koje je to sisteme izvršenja kazni lišenja slobode izučavala penologija. „Zatvorski sistemi klasificiraju se u 10 sistema i to: Sistem deportacije, Sistem zajedničkog zatvora, Čelijski sistem, Sistem ćutnje, Engleski progresivni sistem, Irski progresivni sistem, Makonokijev sistem, Klasifikacioni sistem, Rehabilitacioni sistem te Reintegracioni sistem“ (*Stevanović,2012*). Ukratko ćemo objasniti postojanje svakog od navedenih sistema.

„Ono što je karakteristično za prvi navedeni sistem, sistem deportacije jeste to što se o ovoj kazni govori kao o kazni lišenja slobode. Ono što je slično između deportacije i kazne lišenja slobode jeste to što se kod deportacije osuđeniku oduzimalo pravo i sloboda kretanja i življenja u istoj zemlji. Dva su osnovna razloga pojave deportacije kao vrsti kazne, a to su: osiguravanje unutrašnje sigurnosti pojedinih zemalja i rješavanje smještaja osuđenika, a drugi je naseljavanje kolonija. U XV vijeku neke oblike deportacije uvode Španjolska, Portugal i Italija. Oblike deportacije su koristile također Holandija, Francuska, Rusija i Engleska sve do sredine XIX vijeka. Suština deportacije bila je ta što su osuđenici radili u nehumanim uvjetima, vezani lancima. Deportacija je imala za cilj upućivanje radne snage u Ameriku. Najmasovnija deportacija vršila se na Australijskom kontinentu“ (*Stevanović,2012*).

„Sistem zajedničkog zatvora je najstariji način izvršenja kazne lišenja slobode i on se proteže sve do pokreta za reformu zatvora krajem XVIII i početkom XIX veka“ (*Radoman,2003:105*). „Ovaj sistem zatvora karakterizira zajedničko izdržavanje kazne zatvora svih osuđenih lica, bez obzira na dob, pol, visinu kazne, vrstu počinjenog djela.

U istim prostorijama boravili su žene i muškarci, nisu se odvajali zdravi od bolesnih, pritvorenici od osuđenika, maloljetni od punoljetnih i sl. (*Stevanović,2012*).

Sljedeći sistem jeste ćelijski ili pensilvanijski sistem zatvora. „Ovaj sistem nastao je i uveden u Americi 1790.godine. Te iste godine je odlučeno da se osnuje jedan zatvor sa ćelijama u Filadelfiji (država Pensilvanija). Na osnovu toga se i zove filadelfijski ili pensilvanijski sistem. Nastanak ovog sistema označavao je kraj zajedničkog sistema, napuštanje grupnog zajedničkog izdržavanja kazne zatvora. Godine 1818. predviđa se samica za svakog osuđenika. Ćelijski sistem izdržavanja kazne zatvora karakterizira neprekidan boravak osuđenika u ćeliji, od početka kazne do puštanja na slobodu.

Cilj ćelijskog sistema bio je taj da spriječi negativne uticaje osuđenih jedne na druge. Nakon osnivanja ćelijskog sistema u Americi, ubrzo se ideja prenosi i u Europu, prvo u Belgiji, zatim u Francuskoj, Mađarskoj, Pruskoj, Švedskoj, Danskoj i dr.zemljama. Kroz primjenu navedenog sistema dolazi do saznanja da isti ima više nedostataka, nego prednosti, tj. ima negativni uticaj na osuđenike“ (*Stevanović,2012*).

Ono na šta mislimo jeste to da su osuđenici doživljavali psihičke krize, zbog potpunog usamljenja bez ikakvog rada, gdje su bili prisiljeni da razmišljaju o učinjenom kaznenom djelu.

Poslije ćelijskog sistema dolazi do osnivanja oburnskog sistema ili sistem ćutanja. „Pojavio se 1823.godine u Sjedinjenim Američkim Državama, u zatvoru koji je sagrađen u Auburnu (država New York), a počeo sa primjenom 1824.godine. Karakteristika ovog sistema je izolacija osuđenih osoba noću i organiziranje zajedničkog rada danju, s tim što je svaki razgovor između osuđenika bio strogo zabranjen zbog čega i sam naziv sistema nosi ime sistem ćutanja „ (*Stevanović,2012*).

„Rad u ovom sistemu se po prvi put tretira kao sredstvo prevaspitanja osuđenika i kao sredstvo stručnog osposobljavanja iako je rad prevashodno bio usmeren na izvlačenju što veće dobiti“ (*Atanacković,1988:80*). „U ovom sistemu dolazi do profesionalnog obrazovanja, a radu se dodaje rehabilitacijski karakter. Rad je bio usmjeren na postizanje ekonomske dobiti, a manje na odgoj zatvorenika. Ovaj sistem prihvatila je samo Amerika, ali se brzo odustalo od njega zbog surovosti u postupanju sa zatvorenicima“ (*Stevanović,2012*).

Sljedeći sistem jeste klasifikacioni sistem. Njegova karakteristika jeste upravo ta što su se zatvorenici razdvajali po grupama. „Ovaj sistem nastao je i prvi put se pojavljuje u Ženevi 1834.godine, otuda i drugi naziv za navedeni sistem, Ženevski sistem.

Prihvaćen je u samo nekoliko zatvora u Švicarskoj. Osuđenici su se razdvajali po grupama, vrsti učinjenog djela, prema individualnim svojstvima, stepenu obrazovanja i drugim faktorima. Zatvorenici su izdržavali kaznu zatvora u ćelijskim prostorijama, da bi kasnije bili odvojeni u zajedničke zatvore tako što bi bili podijeljeni u grupama prema klasifikacionim svojstvima kojim pripadaju“ (Stevanović,2012).

Makonijev ili bodovni sistem, po nama, jedan je od najzanimljivijih sistema izvršenja kazni. „Osnivač ovog sistema bio je Aleksandar Makonoki, kapetan kraljevske ratne mornarice. Navedeni model pojavio se u periodu deportacije, primjenjivan prema osuđenim licima koja su bila deportirana iz Engleske u Australiju, pa su u deportaciji izvršila krivična djela.

Suština Makonijevog sistema bila je ta da se osuđenici motiviraju da sami rade, tako što će kroz taj rad skupljati bodove i na osnovu zasluženih i skupljenih bodova dobiti nagradu koja je u ovom modelu značila izlazak na slobodu. Rad je bio osnovni faktor odgoja“ (Stevanović,2012).

„Engleski progresivni sistem nastaje polovinom XIX.vijek. Glavna karakteristika progresivnog sistema bila je ta što je omogućavala osuđeniku da kontinuirano poboljšava svoj položaj u zatvoru ka boljem, kroz razne radne aktivnosti. Ideja je bila ta da zatvorenik postepeno prelazi iz faze izolacije u slobodu, kroz razvoj i progresiju. Na ovaj način pokušavalo je se doći do odgoja zatvorenika uz njegovo aktivno učešće. Engleska varijanta progresivnog sistema uvedena je 1853.godine. U ovom modelu sadržane su tri faze i to: faza izolacije ćelijskog tipa, faza zajedničkog izdržavanja kazne i faza uslovnog otpuštanja. Engleski progresivni sistem ima veliki značaj u penologiji jer se na taj način dolazilo do resocijalizacije i odgoja zatvorenika“ (Stevanović,2012).

Tako slijedeći Engleski progresivni sistem nastaje Irski progresivni sistem koji je bio dograđen. „Funkcionirao je na isti način kao i prethodni, kroz dobro ponašanje i aktivnosti osuđenika. Osnivač ovog sistema jeste engleski kapetan W.Grofton“ (Stevanović,2012). „Na osnovu njegovog prijedloga ovaj sistem uveden je zakonom od 7.aprila 1854.godine.“ (Umićević,1938:54). „Irski progresivni sistem slijedio je koncept Engleskog progresivnog sistema, s tim da pored tri faze uvodi i četvrtu fazu pod nazivom faza za slobodnjake (u ovom odjeljenju osuđenik je boravio prije puštanja na uslovni otpust). Progresivni sistem imao je kombinaciju dvije karakteristike: kazna kao zastrašivanje učinioca kaznenog djela i popravljnje.

U XIX.vijeku, točnije krajem XIX.vijeka dolazi do ideje koja je bila fokusirana na odgoj zatvorenika, a koja bi se istovremeno odnosila na resocijalizaciju i rehabilitaciju zatvornika, gledajući na to kao na cilj kažnjavanja. „Pod uticajem Škole društvene odbrane Ujedinjene Nacije su 1955.godine usvojile Minimalna pravila za postupanje sa osuđenima. Ovaj dokument postavlja limitirajuće uslove pod kojima se mora izvršavati kazna lišenja slobode i u koje je koncept prevaspitanja i rehabilitacije promovisan kao osnovni cilj kazne“ (Stevanović,2012:45). „Koncept koji je zasnovan na prevaspitanju i rehabilitaciji osuđenika imao je za cilj osposobljavanje izvršilaca krivičnih dela da poštuju društvene vrednosti i norme, da se stvaralački ponašaju u društvenom životu i da tako postanu korisni članovi društva“ (Milutinović,1973:489). Kako bi se taj cilj ostvario potrebno je bilo prevaspitati osuđenika u zatvoru i na taj način postići proces rehabilitacije. Otuda i dolazi naziv rehabilitacioni sistem.

U ovom sistemu dolazi do procesa preodgoja osuđenika kako bi se smanjila stopa kriminaliteta. „Sve do osamdesetih godina XX vijeka penolozi su vjerovali u proces rehabilitacije. Tada dolazi i do reforme zatvorskog sistema kako bi se organizacija, arhitektura i tretman prilagodili konceptu rehabilitacije“ (Stevanović,2012).

Ono što je važno za naš rad, vezano i za zatvorski sistem Kazneno-popravnog zavoda poluotvorenog tipa Busovača, jeste da se u tom periodu u zatvorskim sistemima uvode službe za odgoj, u radu sa zatvorenima uključuju se psiholozi, socijalni radnici, psihijatri i drugi profili stručnjaka koji svojim znanjem mogu doprijeti do pozitivne promjene u ponašanju i razmišljanju zatvorenika unutar zatvorskih ćelija. Karakterističan je bio rad zatvorenika kao sredstvo preodgoja. Stražarske službe postaju dio tima preodgojnog sistema, tj. rehabilitacionog sistema. „Milutinović navodi slijedeće oblike institucionalnog tretmana zatvorenika, za koje se smatra da imaju efekte u procesu rehabilitacije osuđenih lica. To su: moralno-pedagoško vaspitanje i obrazovanje, radno i profesionalno osposobljavanje, organiziranje slobodnog vremena, učešće osuđenika u svom prevaspitanju, nagrađivanje i kažnjavanje osuđenika, primjena psihoterapije i grupne terapije“ (Milutinović,1977). „Rehabilitacioni sistem karakterišu tri faze, a to su: faza upoznavanja i ispitivanja ličnosti osuđenika, koja se završava prvom internom klasifikacijom, faza ostvarivanja korekcionih programa u procesu institucionalne rehabilitacije osuđenih lica i faza postpenalnog, vaninstitucionalnog nastavka korekcionog procesa osuđenih lica“ (Stevanović,2012:49-50).

Posljednji sistem jeste reintegracioni sistem. Navedeni sistem karakterizira reintegracija prijestupnika u društvo. „Ona se često odnosi na proces povratka prijestupnika iz kaznene ustanove u zajednicu, uslovni otpust, godišnji odmor, izlazak u grad i sl.

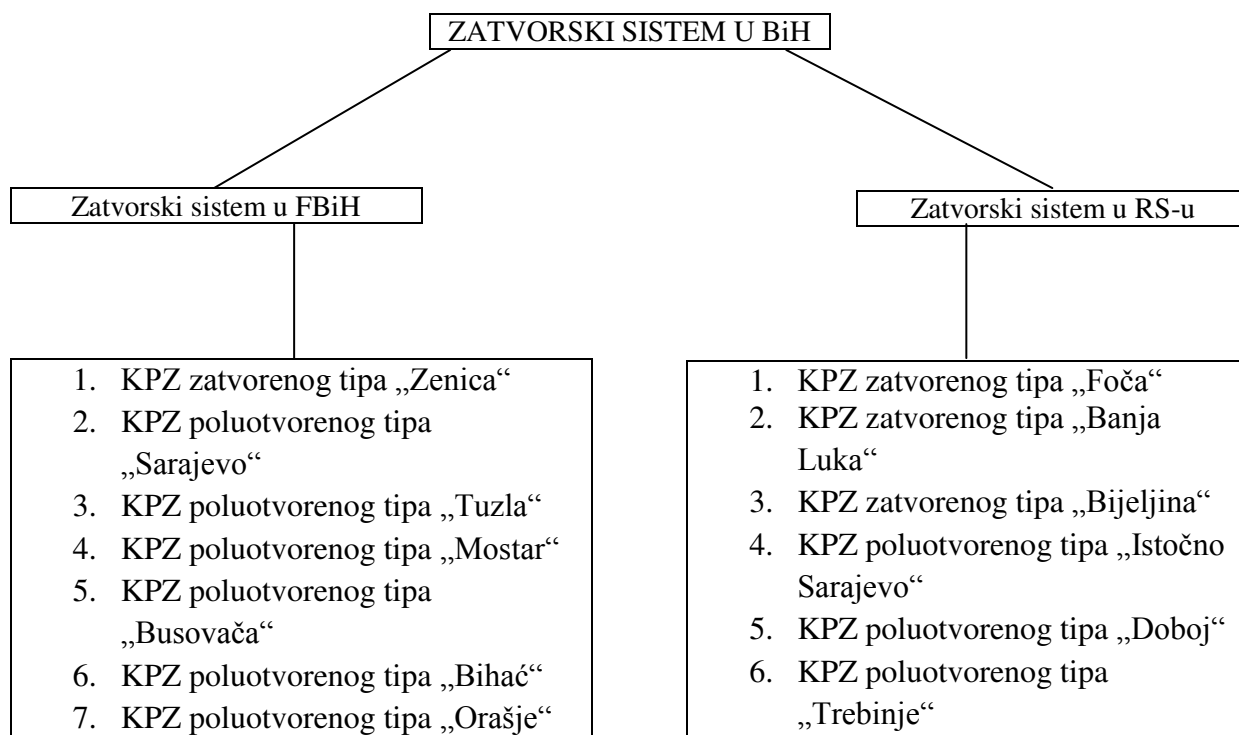
Koncept reintegracije zatvorenika u zajednicu zahtijeva njegovo uključivanje u programe sa namjerom da se podstakne razvoj osjećanja odgovornosti kod prijestupnika i prema sebi i drugima. Ovaj koncept reintegracije ima jedan ozbiljan nedostatak. On nije moguć kod višestrukih povratnika, kod struktuiranih kriminalaca i zločinaca, onih zatvorenika koji ne žele da mijenjaju svoje kriminalno ponašanje“ (*Stevanović,2012*). Penolozi vjeruju da na ovaj način, kroz reintegraciju, može doći do prevencije kriminaliteta te korekcije ponašanja prijestupnika.

4. Zatvorski sistemi u BiH

Možemo konstatirati da je život u zatvoru „život pod kontrolom“ s obzirom na mnoga ograničenja, sankcije, jednostavno prekid slobode prijestupniku koji je došao na izdržavanje kazne zatvora, osuđeniku određenog kazneno-popravnog zavoda. Dolazak u zatvorsku ustanovu predstavlja svakom pojedincu novo poglavlje života, novu adaptaciju na druge životne uslove van naviknute društvene sredine. „Sastav osuđenih osoba je raznolik po biološkim karakteristikama, odnosno polnoj strukturi i starosnoj dobi, obrazovnom i socijalnom statusu, nacionalnom i društvenom porijeklu, imovinskom stanju, profesionalnom usmjeravanju, životnim navikama, jeziku, običajima i općenito vrijednosnom sistemu (stavovi, interesi, vjera, političko i drugo mišljenje). Struktura zatvorske populacije je raznovrsna: od onih osoba koje su prvi put osuđene i prvi put izdržavaju kaznu zatvora do višestrukih povratnika. Takođe su i psihološki profili različiti: česti su profili psihopate, neurotičari, konzumenti psihoaktivnih supstanci i alkohola, osobe sa dijagnosticiranim posttraumatskim stresnim poremećajem (PTSP-om), osobe sklone impulsivnom i agresivnom ponašanju. U strukturi zatvorske populacije nalaze se i posebne i ranjive kategorije kao što su maloljetna lica, osobe koje izdržavaju mjeru sigurnosti, osobe starije životne dobi, žene, strani državljani, osobe sa fizičkim nedostacima, mentalno oboljele i osobe sa posebnim potrebama, te osobe sa različitim koeficijentom inteligencije (često se radi o graničnim slučajevima i osobama ispodprosječnih intelektualnih sposobnosti). Posebno je ranjiva i osjetljiva kategorija visoko rizičnih zatvorenika koji zbog opasnosti po sebe, druge zatvorenike, imovinu, zatvor i širu društvenu zajednicu kaznu zatvora izdržavaju u uslovima pojačane kontrole, stalnog nadzora i pojačanog stepena bezbjednosti. Takođe se ranjivom i osjetljivom kategorijom smatraju zatvorenici općenito lošeg zdravlja“ (*Priručnik za obuku o osnovnim sposobnostima zatvorskih službenika sa operativnim procedurama*,26).

„Osnove sadašnjih zatvorskih sistema u BiH postavljene su nakon II svjetskog rata. Prema mišljenju evropskih eksperata, taj sistem je u mnogome bio napredan i human. Penološka kultura zasnivala se na neupitnom autoritetu i ovlastima države. U strogo discipliniranom okruženju zatvornike se poticalo da uče nove vještine i stiču radne navike, usvajaju opšteprihvaćene društvene vrijednosti koje će im pomoći pri resocijalizaciji nakon puštanja na slobodu. Kako bi održali normalne kontakte sa društvom, imali su sveobuhvatnu podršku socijalnih službi, uživali su gotovo jednake mogućnosti zaposlenja po otpustu kao i obični građani, te uživali pogodnosti tokom izdržavanja kazne koje su im pripadale ovisno o utvrđenom programu tretmana i napredovanju kroz plan izdržavanja kazne.

Takođe je postojalo dovoljno specijalizovanih objekata za ranjive kategorije zatvorenika, kao što su žene, maloljetnici i osobe sa mentalnim smetnjama. Uporedbe sa ostalim progresivnim zatvorskim sistemima u Evropi, u to vrijeme, bile su povoljne za BiH“ (*Priručnik za obuku o osnovnim sposobnostima zatvorskih službenika sa operativnim procedurama,23*).

Shema: Zatvorski sistem u BiH

„Tokom događaja početkom 90-tih, u BiH na gore opisanim osnovama počinju funkcionisati tri odvojena i donekle usklađena zatvorska sistema: Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i države Bosne i Hercegovine. Brčko Distrikt kao sastavni dio Bosne i Hercegovine nema uspostavljen vlastiti zatvorski sistem. Prema međusobno potpisanim memorandumu između vlada Brčko Distrikta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, lica kojima organi pravosuđa Brčko Distrikta izreknu kaznu zatvora, izdržavaju je u jednom od entiteta. Pristupanjem Vijeću Evrope u aprilu 2002. godine, te kasnijim eurointegracijskim procesima, lanac krivičnog pravosuđa u BiH, a samim tim i zatvorski sistem kao njegov krajnji element (policija, tužilaštvo, sudstvo, zatvori), preuzima obavezu da se konsoliduje i unaprijedi u skladu sa evropskim standardima. Specifični programi saradnje koji pomažu BiH u ispunjenju evropskih standarda komplementarni su nastojanjima organa vlasti BiH da unaprijede stanje u zatvorskim sistemima.

Pristupanje Vijeću Europe (april 2002.), ratifikacija Europske konvencije o ljudskim pravima (juli 2002.) i Europske konvencije o prevenciji mučenja i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (juli 2002.) dodatno su obavezali BiH da izvrši usklađivanje zatvorskog sistema, tj. sistema izvršenja krivičnih sankcija, sa europskim standardima. U zatvorskom sistemu BiH postoji razlika između zatvora „zatvorenog” i „poluotvorenog” tipa i odnosi se na nivo sigurnosti i zatvorski režim za zatvorenike. Shodno tome, ustanove zatvorenog tipa su namijenjene za zatvorenike koji su osuđeni za teža krivična djela i koji imaju daleko veća ograničenja.“ (*Priručnik za obuku o osnovnim sposobnostima zatvorskih službenika sa operativnim procedurama*,23).

„Zatvorski sistem u FBiH sastoji se od sedam zatvora: zatvorenog (Zenica) i poluotvorenog tipa (Sarajevo, Tuzla, Mostar, Busovača, Bihać i Orašje). KPZ Zenica je jedini zatvor zatvorenog tipa i ujedno zatvor najvećeg kapaciteta u BiH, te skoro polovina zatvorske populacije kaznu zatvora izdržava u ovome KPZ-u (između 700-800 pritvorenika i zatvorenika). Takođe najveći broj zatvorske populacije sa kaznama dugog zatvora je smješten u ovom zatvoru. Kazna maloljetničkog zatvora se takođe izvršava u ovom zatvoru. U okviru KPZ Tuzla organizovano je odjeljenje zatvora za žene koje kaznu zatvora izdržavaju u FBiH. Prosječan broj zatvorenica je oko 45. U ovome KPZ takođe je ustrojeno i vaspitno-popravno odjeljenje za maloljetnike. Prosječan broj maloljetnika sa izrečenom odgojnom mjerom ili kaznom zatvora u FBiH je oko 31. U Federaciji Bosne i Hercegovine nema posebno izdvojenog objekta za maloljetnički zatvor niti zatvor za žene. Ove ranjive kategorije su smještene u istim objektima sa muškom odraslom zatvorskom populacijom, ali su fizičkim pregradama odvojeni unutar iste zgrade i nema kontakta između ovih različitih kategorija. Posmatrajući broj zatvorenika za prethodni period (1883 zatvorenika na dan 1. januar 2013) jasno je uočljiv trend povećanja broja zatvorenika u Federaciji Bosne i Hercegovine. Broj zatvorenika u odnosu na ukupan broj stanovnika u BiH se kreće oko 77/100.000, što je relativno niska stopa u poređenju sa ostalim evropskim zemljama. Troškovi po zatvoreniku su takođe relativno niski, iako variraju u BiH jurisdikcijama (29€/dan u FBiH, 34€/dan u RS i 90€/dan na nivou BiH)“ (*Priručnik za obuku o osnovnim sposobnostima zatvorskih službenika sa operativnim procedurama*,24-25).

„U Republici Srpskoj zatvorski sistem čini šest zatvora: zatvorenog (Foča, Banja Luka i Bijeljina) i poluotvorenog tipa (Istočno Sarajevo, Doboj i Trebinje). KPZ Foča je ujedno najveći zatvor u ovom entitetu gdje kaznu zatvora izdržava skoro polovina zatvorske populacije (između 300-350 pritvorenika i zatvorenika), te zatvorenici sa najdužim kaznama zatvora.

U okviru KPZ Foča djeluje i Odjeljenje sa posebnim režimom izvršenja kazne zatvora, uspostavljeno sredinom 2012. godine. Uspostava odjeljenja, upućivanje, smještaj zatvorenika i ostali elementi vezani za rad ovog Odjeljenja su regulisani posebnom zakonskom regulativom (Zakon o posebnom režimu izvršenja kazne zatvora). U okviru KPZ Istočno Sarajevo organizovana su posebna odjeljenja za izvršenje kazne maloljetničkog zatvora za muška, te ženska osuđena lica, za izvršenje kazne zatvora za žene i vaspitne mjere upućivanja u vaspitno popravni dom za ženska maloljetna lica. Prosječan broj žena kojima je izrečena mjera pritvora ili kazna zatvora u RS je oko 17, dok je prosječan broj maloljetnika kojima je izrečena vaspitna mjera ili kazna zatvora oko 15. U KPZ Banja Luka djeluje i vaspitno popravni dom za maloljetnike. U Republici Srpskoj postoji zatvor za žene u posebnom objektu, ali unutar istog zatvorskog kruga i nema kontakta između različitih polova zatvoreničke populacije. U Republici Srpskoj je takođe prisutan trend povećanja zatvorske populacije posljednjih godina (1077 zatvorenih osoba na dan 1. januar 2013. godine)“ (*Priručnik za obuku o osnovnim sposobnostima zatvorskih službenika sa operativnim procedurama*,25).

Kroz relevantnu literaturu saznali smo na koji način se odvija postupanje sa zatvorenicima, od samog njihovog ulaska u kazneno-popravni zavod do daljnjeg boravka u istom. Naposljetku moramo kazati da je svrha izvršenja kazne zatvora prema Članu 10. Zakona o izvršenju kaznenih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine (*Službene novine, Godina V- Broj 44, 23.studenog/novembra 1998. Sarajevo*) „kazna dugotrajnog zatvora i maloljetničkog zatvora (u daljnjem tekstu:kazna zatvora) da osuđene osobe tijekom izdržavanja kazne zatvora, kroz sustav suvremenih odgojnih mjera, usvoje društveno prihvatljive vrijednosti u cilju lakšeg uključivanja u uvjete života na slobodi i da se ponašaju sukladno zakonu i ispunjavaju dužnosti građana“. Na osnovu ovog člana zakona utvrđujemo da je cilj svake zatvorske kazne da se promijeni način razmišljanja i ponašanje osuđenika, i to ono ponašanje koje ga je dovelo do te ustanove. Zadatak i moralna dužnost zatvorskog osoblja, a ponajviše određenih ličnosti koje su zadužene za resocijalizaciju zatvorenika poput odgajatelja, socijalnih radnika, radnih instruktora, jeste ta da im se prenesu pozitivne životne navike poput obavljanja radne akcije, bavljenje nekim sportom, korištenje biblioteke, tj.čitanje knjiga, da im se pruži motivacija i želja za daljnjim obrazovanjem nakon izlaska iz zatvora, ako već nemaju mogućnost da se obrazuju tijekom izdržavanja kazne zatvora. Uz sve navedeno svaki zatvorenik bi trebao kroz resocijalizacijski tretman stvarati osjećaj osobne odgovornosti za svoje učinjene postupke, te bi na taj način olakšao boravak u zatvoru.

Prema čl.22 u ZIKS-u FBiH (1998.) Sud je dužan uputiti osuđenu osobu na izdržavanje kazne zatvora u određenu ustanovu na čijem području osuđeni ima prebivalište.

Članak 32. kaže da „osuđena osoba prima se u ustanovu na temelju uputnog akta suda. Prilikom prijama u ustanovu, utvrdit će se identitet osuđene osobe koja će se smjestiti u prijamno odjeljenje. Osoba osuđena na kaznu zatvora do jedne godine zadržat će se u prijamnom odjeljenju do 15 dana, a osobe osuđene preko jedne godine zatvora, najduže 30 dana“ (*ZIKS FBiH, Službene novine Godina V- Broj 44, 23.studenog/novembra 1998. Sarajevo*). Na osnovu navedenog člana 32. Zakona o izvršenju kaznenih sankcija Federacije BiH jednim dijelom ovisi i tijek resocijalizacijskog procesa zatvorenika tijekom izdržavanja kazne zatvora upravo zbog njegove klasifikacije u određenu grupu. U prijamnom odjeljenju važno je da stručno osoblje, odgajatelji, socijalni radnici, zdravstveni radnici, radni instruktori i drugi, procijene stanje osuđenika i to: Da li je svjestan zbog čega se nalazi u zatvoru? ; Da li prihvaća odgovornost za počinjeno kazneno djelo? ; Da li predstavlja možda prijetnju drugim osuđenicima u grupi? ; Koje kazneno djelo je počinio? ; Da li se kaje za isto? ; Kakvo mu je zdravstveno stanje povodom toga? ; Da li je spreman biti radno angažiran kako bi istodobno pomogao sebi i predstavljao sam sebi motivaciju koja će mu olakšati boravak u zavodu?

Sve su to neka od pitanja koja predstavljaju ključ resocijalizacije, a zapravo je tek početak resocijalizacijskog procesa. Na osnovu dobivene dokumentacije osuđenika prilikom istraživanja njegove ličnosti, isti se svrstava u određenu klasifikacijsku grupu. Prva osoba koja se vodi kao dio resocijalizacijskog procesa zatvorenika jeste osoba zadužena za matičnu evidenciju i to u prijamnom postupanju sa zatvorenicima. Nakon njega slijede radni instruktori koji pomažu zatvoreniku pri radnim akcijama, kako bi usavršili nove vještine koje bi im pomogli pri pronalasku zaposlenja nakon izlaska iz kazneno-popravnog zavoda. Socijalni radnik također ima važnu ulogu u procesu resocijalizacije zatvorenika. Izdvojili bismo ulogu odgajatelja koji je zadužen da bude dostupan svakom zatvoreniku pojedinačno, vezano za njegove osobne probleme, kako bi istom na neki način pomogao. Uloga odgajatelja nosi veliki značaj za resocijalizaciju. Dužnost jednog odgajatelja jeste ta da prenese pozitivne životne vrijednosti na zatvorenika kroz svakodnevni razgovor s njima, da ih potakne na stvari koje bi im skrenule misli da se nalaze između četiri zida, poput radnih akcija, raznih edukacijskih sadržaja, sportskih aktivnosti i dr. Vjerujemo da zadatak odgajatelja nije nimalo jednostavan, zato je potrebno da bude spreman na takav način rada, da ima motivaciju za rad sa zatvorenicima, da zna da bi njegovo zalaganje promijenilo jednog zatvorenika i da će isti izaći resocijaliziran na slobodu.

Život u kazneno-popravnom zavodu zaista predstavlja „život pod kontrolom“ što nam dodatno može potvrditi i član ZIKS-a FBiH. Tako je Član 93. vezan za disciplinsku odgovornost (postoji 18 disciplinskih prekršaja) koji navodi sljedeće: „Osuđene osobe disciplinski odgovaraju za ponašanja učinjena protivno zakonu, pravilniku o kućnom redu i naređenjima službenih osoba ustanove. Ponašanje iz odredbe stavka 1.ovog člana, predstavlja disciplinski prekršaj. Disciplinski prekršaji mogu biti laki i teški.

Teški disciplinski prekršaji su:

- 1) odbijanje naređenja službenih osoba;
- 2) pružanje aktivnog ili pasivnog otpora službenim osobama;
- 3) bijeg ili pripremanje bijega s izdržavanja kazne ili pomaganje drugim osobama pri bijegu ili pripremanju bijega;
- 4) udaljavanje iz ustanove ili s radilišta bez odobrenja službene osobe;
- 5) uživanje i unošenje u ustanovu alkohola i opojnih droga;
- 6) posjedovanje kod sebe nedopuštenih predmeta;
- 7) neopravdano zakašnjenje sa slobodnih izlazaka, odsustvovanja ili odmora;
- 8) međusobne svađe i tuče“ (*ZIKS FBiH, Službene novine Godina V- Broj 44, 23.studenog/novembra 1998. Sarajevo*)

Prema ZIKS-u FBiH stavka 4.čl 93. za navedenih osam disciplinskih prekršaja može se izreći disciplinska kazna upućivanja u samicu i to do 20 dana. Za sve ostale se može izreći novčana kazna, ako je bilo nekog oštećenja zavodske imovine ili disciplinska kazna opomene. U razgovoru sa gosp.Glibo Bojanom saznali smo da postoji javna opomena i opomena. Objasnio nam je da je obična opomena ona kada osuđenik dođe pred disciplinsku komisiju te mu tako oni izreknu opomenu i kažu da sljedeći put kada napravi disciplinski prekršaj, da će se drugačije tretirati. Javna opomena je ona koja izađe na oglasnoj ploči gdje ju i ostali osuđenici mogu vidjeti. To se radi kako bi i druge osuđene osobe reagirale i na neki način usmjerile tu osobu da to više ne narušava kućni red zavoda i ne čini određene prekršaje. Što se tiče zdravstvene zaštite zatvorenika u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“, odgajatelj nam je rekao sljedeće: „*Oni imaju ovdje osiguranu primarnu zdravstvenu zaštitu. Sve što se tiče njihovog glavnog zdravlja, oni moraju biti zaštićeni ovdje. U zatvorima imaju liječnika koji je konstantno tu. Kod nas dolazi jednom tjedno.*

*Mi imamo ugovor sa bolnicom u Novoj Biloj "Dr. Fra Mato Nikolić" gdje doktori navedene bolnice dolaze jednom tjedno i tako vrši preglede, propisuju terapije itd. Što se tiče svih ostalih stvari, ako su se sami povrijedili sami snose troškove za liječenje. Mada i to nekada mi progledamo kroz prste ljudima i ne vodimo ih kao da su se sami povrijedili jer ima dosta ljudi koji nemaju apsolutno nikakvih sredstava i onda ne možete pustiti čovjeka koji je slomio ruku na igralištu da se sam liječi ako nema. Uglavnom osobe koje su se same povrijedile, snose troškove tog liječenja. Ovdje im zdravstvena zaštita ne popravlja proteze i nešto što ne ugrožava njihovo zdravlje. Ako je netko bez noge i hoće novu protezu, morat će ju sam kupiti. Sve ostalo što se tiče bilo čega što bi moglo ugroziti njihovo zdravlje i njihov život tu smo mi kao stanova i ministarstvo preko naše ustanove.*¹⁹

Ono što je isto tako važno naglasiti jeste to da o pritvorenima sve odlučuje sud, a o zatvorenima određeni kazneno-popravni zavod, odnosno KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ kao ustanova i Ministarstvo pravde. Sud odlučuje o prekidu kazne. Sve ostalo rješava određeni kazneno-popravni zavod i Ministarstvo pravde.

Prava osuđenika i pritvorenika se ne razlikuju. Sva prava koja imaju osuđenici imaju i pritvorenici. Samo nemaju mogućnost izlazaka za vikend i sl. To su mogućnosti. To se daje osuđenim osobama, pritvorene osobe nemaju to. Što se tiče samog pritvora, u pritvoru u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači mogu biti maloljetnici i žene također. Ono što je važno naglasiti jeste to da isti moraju biti fizički razmješteni jedni od drugih, maloljetnik od punoljetnika, žene od muškaraca. Pritvor se regulira preko suda. Sud određuje pritvor i sudovi u Federaciji mogu poslati bilo koju osobu čiji predmet oni vode u bilo koju zatvorsku ustanovu, odnosno pritvorsku jedinicu u Federaciji. Ako je Sud BiH, onda Sud BiH može u bilo koju pritvorsku jedinicu u BiH poslati. Sve situacije vezano za pritvorenike, npr. ako hoće posjetu, ako žele pregled kod doktora, obaviti telefonski poziv, rješava sud, dok kod osuđenih osoba sve vrše Ministarstvo pravde i određeni kazneno-popravni zavod, u ovom slučaju KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“. Samim time nam i ovo na neki način govori da život u zatvoru zaista jeste „život pod kontrolom“.

Kako smo spomenuli neke od radnih pozicija koje su značajne za resocijalizaciju zatvorenika tijekom izdržavanja kazne, isto tako veliku ulogu za njihovu resocijalizaciju imaju i zatvorski čuvari, tj. zatvorska straža.

¹⁹ U intervjuu 25. svibnja 2021. godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači (gosp. Glibo Bojan)

Ono što penološke ustanove zahtijevaju od zatvorske straže, osim što vrše nadzor i kontrolu nad zatvorenicima uz osiguravanje da poštuju pravila kućnog reda bez međsobnih svađa u grupi, jeste moralno i čovječno postupanje sa istim uz svakodnevnu naobrazbu iz raličitih aspekata znanosti poput penologije, penološke andragogije, kriminologije, psihologije, sociologije, pedagogije i dr. Njihova uloga također je stresnog karaktera s obzirom da su isti okruženi i sa grupom opasnih kriminalaca koji su podložni izazvati manipulaciju sa zatvorskim osobljem. Zbog toga zatvorski stražar mora biti jaka ličnost kako mu jedan zatvorenik ne bi narušio njegov autoritet nad njim. Zatvorski stražar mora imati dobru komunikaciju sa ostalim zatvorskim osobljem zbog uspješnosti tretmana sa zatvorenicima, da se prema zatvorenicima odnosi s dozom povjerljivosti kako bi zatvorenik vidio sigurnost u njemu.

4.1. Federalno ministarstvo pravde

„Federalno ministarstvo pravde obavlja upravne, stručne i druge poslove vezane uz ostvarivanje mjerodavnosti Federacije Bosne i Hercegovine, a osobito njezinih pravosudnih institucija i uprave. U mjerodavnosti ministarstva je i upravni nadzor nad radom pravosudne uprave i federalnih tijela uprave, kao i pružanje pomoći pri školovanju sudaca i tužitelja, udruživanja u političke organizacije, udruge građana i osnivanje mikro-kreditnih fondacija, te nadzor nad izvršenjem kaznenih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine. Federalno ministarstvo pravde izvršava i upravne poslove koji ne spadaju u djelokrug nekog drugog organa uprave.

U okviru mjerodavnosti Vlade, ministarstvo sudjeluje u pripremi prednacrta, nacрта i prijedloga propisa i drugih općih akata u Federaciji Bosne i Hercegovine. Za ostvarivanje mjerodavnosti ministarstva utvrđeni su sljedeći sektori i odjeli: kabinet ministra, sektor pravosuđa, sektor uprave, sektor za strateško planiranje, europske integracije i upravljanje ljudskim resursima, sektor izvršenja kaznenih sankcija, upravni inspektorat, odjeljenje za opće i zajedničke poslove i odjeljenje za financijske i računovodstvene poslove. U Federalnom ministarstvu pravde nalazi se i Zavod za javnu upravu, kao i Jedinica za implementaciju projekta Svjetske Banke za zemljišno knjižnu administraciju“ (<https://www.fmp.gov.ba/hr/485.html>, 28.08.2021.).

Ono što nas posebno zanima vezano za našu temu jeste sektor pravosuđa. „Sektor pravosuđa obavlja stručne i druge poslove koji se odnose na: pripreme teza, prednacrti i nacrti zakona i drugih propisa iz oblasti pravosuđa, izradu informacija, studija i analiza i davanje mišljenja, poslove u svezi pružanja međunarodne pravne pomoći, amnestije i pomilovanja, suradnje s međunarodnim pravosudnim institucijama za sudsko gonjenje osoba odgovornih za povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjenog na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine, te druge poslove u vezi s pravosuđem, prati stanje kadrova u pravosudnim tijelima, vrši pravosudnu upravu, te predlaže mjere za unapređenje rada, vrši održavanje i ustrojstvo odgovarajućih registara, odnosno baza podataka, organizira edukaciju stečajnih upravitelja, sudskih vještaka, zemljišno-knjižnih referenata, sudskih tumača, notara, te obavlja i druge poslove po nalogu ministra“ (<https://www.fmp.gov.ba/hr/485.html> , 28.08.2021.).

„U Sektoru izvršenja krivičnih sankcija obavljaju se poslovi koji se odnose na izradu prednacrti, nacrti zakona i drugih propisa, odluka, rješenja i drugih akata koji se odnose na izvršenje krivičnih sankcija, obavlja nadzor nad radom svih kazneno-popravnih zavoda, te izvršenje mjera sigurnosti, gospodarski rad kazneno-popravnih zavoda te poslovi u vezi uvjetnog otpusta i drugi poslovi na izvršenju krivičnih sankcija. Nadzor nad izvršenjem kazne zatvora obuhvata naročito: zakonito i pravilno postupanje s osuđenim osobama, nadzor nad organiziranjem i radom ustanova, način odgoja osuđenih osoba, stanje sigurnosti i samozaštite, funkcioniranje službe osiguranja, način provođenja zdravstveno-higijenskih mjera, ishranu i odijevanje osuđenih osoba, kao i uvjete služenja kazne. Obavlja kontrolu rada nad kazneno-popravnim zavodima u Zenici, Mostaru, Sarajevu, Bihaću i Tuzli, te odjeljenjima u Busovači, Orašju i Ustikolini“ (<https://www.fmp.gov.ba/bs/nadleznost-213.html> , 28.08.2021.)

4.2 Organizacija sudova u Federaciji BiH

„Zakonom o sudovima u Federaciji BiH se uređuje: organizacija, nadležnost, finansiranje, pravosudna uprava i druga pitanja od značaja za organizaciju i funkcioniranje općinskih sudova, kantonalnih sudova i Vrhovnoga suda Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vrhovni sud FBiH). Sudovi provode sudsku vlast u Federaciji Bosne i Hercegovine. Sudovi su samostalni i nezavisni od zakonodavne i izvršne vlasti. Niko ne smije uticati na nezavisnost i nepristranost sudije pri odlučivanju u predmetima koji su mu dodijeljeni u rad. Sudovi se osnivaju i ukidaju navedenim Zakonom.

Sudovi sude kao sudije pojedinci ili u vijećima sudija, odnosno u vijećima sudija i sudija porotnika, a u određenim slučajevima, predviđenim Zakonom, mogu postupati i odlučivati i stručni saradnici. Sastav sudskog vijeća određuje se Zakonom“ (*Dautbegović, Korajlić, Nuhiu, Ramadani, 76*).

„Općinski sudovi osnivaju se za područje jedne ili više općina u kantonu. Općinski sud je nadležan u krivičnim predmetima: da u prvom stepenu sudi za krivična djela za koja je Zakonom propisana kao glavna kazna novčana kazna ili kazna zatvora do 10 godina, ako posebnim zakonom nije određena nadležnost drugog suda; za krivična djela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost općinskog suda; za krivična djela za koja je Sud BiH prenio nadležnost na općinski sud; u svim krivičnim postupcima protiv maloljetnika; da postupa tokom istrage i nakon podizanja optužnice, u skladu sa Zakonom; da odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima, kada je to Zakonom predviđeno; da odlučuje o brisanju osude i prestanku mjera sigurnosti i pravnih posljedica osude, na temelju sudske odluke i da postupa po molbama za pomilovanje, u skladu sa Zakonom“ (*Dautbegović, Korajlić, Nuhiu, Ramadani, 76*).

„Kantonalni sudovi su osnovani za područje Kantona. Kantonalni sud je nadležan u prvom stepenu da sudi za: krivična djela za koja je Zakonom propisana kazna zatvora preko 10 godina ili dugotrajni zatvor, ako Zakonom nije propisana nadležnost drugoga suda; da postupa u toku istrage i nakon podizanja optužnice, u skladu sa Zakonom; da sudi za krivična djela za koja je Sud BiH prenio nadležnost na kantonalne sudove i da odlučuje u svim upravnim sporovima, kao i o zahtjevima za zaštitu sloboda i prava utvrđenih Ustavom, ako su takve slobode i prava povrijeđeni konačnim pojedinačnim aktom ili radnjom službene osobe u organima uprave, odnosno odgovorne osobe u preduzeću, ustanovi ili drugoj pravnoj osobi, kada za zaštitu tih prava nije osigurana druga sudska zaštita. U drugom stepenu, Kantonalni sud je nadležan da odlučuje o žalbama protiv odluka općinskih sudova i da odlučuje o drugim redovnim vanrednim pravnim lijekovima, ako je to određeno Zakonom. Također, Kantonalni sud je nadležan da rješava o sukobu mjesne nadležnosti između općinskih sudova sa područja kantona; da odlučuje o prenosu mjesne nadležnosti sa jednog općinskog suda na drugi općinski sud na području kantona; da odlučuje o brisanju osude i prestanku mjera sigurnosti i pravnih posljedica osude, na osnovu sudske odluke; da postupa po molbama za pomilovanje, u skladu sa Zakonom; da rješava o priznavanju odluka stranih sudova, stranih trgovačkih sudova i stranih arbitraža; da pruža međunarodnu pravnu pomoć u krivičnim predmetima i da obavlja druge poslove propisane Zakonom“ (*Dautbegović, Korajlić, Nuhiu, Ramadani, 76-77*).

„Vrhovni sud Federacije BiH je osnovan Zakonom o Vrhovnom sudu Federacije Bosne i Hercegovine. Izmjene i dopune osnovnog teksta Zakona su objavljene su u više navrata. Sud u svom sastavu ima četiri sudska odjeljenja, čija nadležnost je određena Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji suda. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o Vrhovnom sudu FBiH određeno je da sud ima 30 sudija. Prema Zakonu o sudovima u FBiH, stvarna nadležnost Vrhovnog suda je: a) da odlučuje o redovnim pravnim lijekovima protiv odluka kantonalnih sudova, ako je to zakonom određeno; b) da odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima protiv pravomoćnih odluka sudova kada je to zakonom određeno; c) da odlučuje o pravnim lijekovima protiv odluka svojih vijeća, ako zakonom nije drugačije određeno; d) da rješava sukobe nadležnosti između kantonalnih i općinskih sudova sa područja različitih kantona, ako zakonom nije drugačije određeno; e) da odlučuje o prenošenju mjesne nadležnosti sa jednog suda na drugi sud kada je to određeno zakonom i f) da obavlja druge poslove utvrđene zakonom, osim onih iz nadležnosti Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine“ (*Dautbegović, Korajlić, Nuhiu, Ramadani, 77*).

5. Zatvorski sistem KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači

Na početku, kako bismo što bolje razumjeli suštinu zatvorskog sistema uopće, važno je naglasiti da su međunarodne organizacije imale veliki utjecaj na suzbijanje kriminala, te su shodno tome pokazali veliku zainteresiranost na reformu zatvora i zatvorskih sistema. Pojavom i porastom sve većeg broja prijestupnika koji su odgovorni za djela organiziranog kriminala poput trgovine drogom, oružjem, trgovina ljudima i sl., dolazi i do intenzivnijeg angažiranja međunarodnih organizacija kako bi pronašli moguća i efektivnija rješenja vezana za prijestupnike na globalnom nivou. „UN²⁰ su još 1948.godine donele odluku o poduzimanju mera prevencije na međunarodnom planu.

Od tada one razvijaju, u okviru sekcije za društvenu odbranu, široku i dosta efikasnu aktivnost, koja se sastoji u organizovanju povremenih kongresa i regionalnih ciklusa o pitanju prevencije i tretmana osuđenih lica; osnivanju istraživačkih centara za zemlje pojedinih područja; pružanju pomoći zemljama i regionima koji se nalaze u razvoju, kao i u drugim vidovima preventivne aktivnosti“ (*Lopez, 1960:1-2*). Pored UN postoje i druge međunarodne i regionalne organizacije koje djeluju u borbi protiv kriminala. Navest ćemo neke od njih, a to su: “Međunarodna organizacija za rad, Svjetska zdravstvena organizacija, Organizacija UN za vaspitanje, nauku i kulturu, Međunarodno udruženje za krivično pravo, Međunarodno udruženje za pomoć osuđenim licima i druge“ (*Milutinović, 1973:441*).

Zatvorski sistem u BiH karakterizira specifičnost kako u organizacijskoj strukturi, tako i u zakonodavnom okviru s obzirom da su zakonodavne mjere u kazneno-popravnim ustanovama regulirane prema entitetima. U BiH postoje kazneno-popravne ustanove „zatvorenog“ tipa , „otvorenog“ tipa.

²⁰ „Ujedinjeni narodi su međunarodna organizacija osnovana 1945. Trenutno sastavljena od 193 države članice , UN i svoj rad vode se svrhama i načelima sadržanima u njegovoj osnivačkoj povelji . UN se godinama razvijao kako bi držao korak sa svijetom koji se brzo mijenja. No jedna je stvar ostala ista: ona ostaje jedino mjesto na Zemlji gdje se svi svjetski narodi mogu okupiti, razgovarati o zajedničkim problemima i pronaći zajednička rješenja koja su od koristi cijelom čovječanstvu. U glavna tijela UN-a su na Glavnu skupštinu , na Vijeće sigurnosti , u Ekonomsko socijalnog vijeća , na Starateljsko vijeće , na Međunarodni sud pravde , a Tajništvo UN-a . Svi su osnovani 1945. godine kada su osnovani UN. Tajništvo obavlja posao dan-to-day UN kao što je propisano od strane Glavne skupštine i drugih Organizacije glavna tijela . Glavni tajnik voditelj je Tajništva, koje ima desetke tisuća međunarodnih službenika UN-a koji rade na mjestima dežurstva u cijelom svijetu. Ujedinjeni narodi dio su sustava UN -a koji osim samih UN -a obuhvaća mnoge programe, fondove i specijalizirane agencije, od kojih svaka ima svoje područje rada, vodstvo i proračun. UN koordinira svoj rad s tim odvojenim entitetima sustava UN -a, koji svi surađuju s Organizacijom kako bi joj pomogli u postizanju ciljeva“
Dostupno na: <https://www.un.org/en/about-us> (12.09.2021).

Kazneno-popravne ustanove „zatvorenog“ tipa namijenjene su za zatvorenike koji su osuđeni za teška krivična djela, dok su ustanove „otvorenog“ tipa namijenjena za lakša krivična djela, s tim da shodno prema Zakonu o izvršenju kaznenih sankcija prema entitetima, određeni zatvorenici mogu dobiti premještaj iz zatvora „zatvorenog“ tipa u zatvor „otvorenog“ tipa zbog određenih i opravdanih razloga.

Kazneno-popravni zavod u Busovači poluotvorenog je tipa na čelu sa direktorom gosp. Velte Emilom. Funkcija i rad zatvorskog sistema u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači sadržan je u „Zakonu o izvršenju kaznenih sankcija Federacije BiH“. Ono što nas zanima u ovom radu jeste kako i na koji način funkcioniše gore navedeni zavod, s glavnim fokusom na proces resocijalizacije zatvorenika u istoimenom zavodu i to u periodu od 2016.godine do 2020.godine. Neka od pitanja koja smo uzeli u razmatranje jesu: Kada je osnovan KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači?, Koliko uposlenih djelatnika posjeduje?, Koje su to radne pozicije djelatnika, a koje se istovremeno odnose na resocijalizaciju zatvorenika?, Koliki je kapacitet zatvorenika u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, a koliko trenutno ima zatvorenika na izdržavanju kazne zatvora?, Koja radna zanimanja namijenjena zatvorenicima posjeduje KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači?, itd. Željeli smo da poseban akcenat bude na samom zatvoreniku, kao individui, šta je to što doprinosi ka njihovoj resocijalizaciji tijekom izdržavanja kazne zatvora i kako i na koji način djeluje cjelokupni sistem KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači u posljednje 4 godine, od 2016.godine do 2020.godine. U suradnji s direktorom KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači gosp. Emilom Velte, dobili smo mogućnost obavljanja razgovora u vidu intrevju-a, u prostorijama unutar zavoda, sa osobom koja radi na preodgoju zatvorenika, a to je odgajatelj gosp. Bojan Glibo. U dijalogu s odgajateljem saznali smo na koji način funkcioniše zatvorski sistem u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, te ono što je nama od važnosti, a to je resocijalizacijski proces zatvorenika i postupanje sa istim.

KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, kao samostalna zatvorska jedinica, formiran je u zakonu 16.02.2012.godine. Trenutno posjeduje 65 zaposlenih osoba i 90 osuđenika koji izdržavaju kaznu zatvora. Maksimalna kazna zatvora u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači iznosi do 5 godina. Kapacitet osuđenih osoba koji zavod može primiti jeste 120 osuđenika.

U nastavku i u prilogu donosimo intervju sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači Glibo Bojanom, koji nam je dao na znanje kako funkcionira sistem navedenog zavoda shodno prema Zakonu o izvršenju kaznenih sankcija FBiH, te kakav je život jednog zatvorenika tijekom izdržavanja kazne zatvora u periodu od 2016.godine do 2020.godine.

5.1 Intervju

Na početku samog intervju-a želimo naglasiti da nam je za inspiraciju ovog istraživanja poslužila knjiga pod nazivom „Penološka andragogija“ autora Nebojše Macanovića i Damira Nadarevića gdje iza sebe imamo urađen osvrt na navedenu knjigu. Do razgovora sa odgajateljem Glibo Bojanom došli smo pomoću direktora KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači Velte Emila, koji nam je također omogućio ulazak u kazneno-popravni zavod. Zanimalo nas je kakav je život jednog zatvorenika tijekom izdržavanja kazne zatvora, koje su im to radne aktivnosti, općenito kako funkcionira cijelokupni zatvorski sistem u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača u Busovači. Razgovor sa odgajateljem smo obavili 25.svibnja 2021.godine u prostorijama unutar KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“. Prije dolaska u prostoriju gdje je tekao razgovor, prošli smo pored paviljona gdje borave zatvorenici navedog zavoda, gdje su isti taj dan imali radnu akciju u kazneno-popravnom zavodu. Odgajatelj, Bojan Glibo, u razgovoru u svrhu izrade magistarskog rada i u svrhu istraživanja, kazao je da mu je u njegovih 3 godine rada sa zatvorenicima, osuđenim osobama, užitak raditi sa onih 90% osuđeničke populacije i da mu motivaciju za preodgojni rad predstavlja dolazak samog zatvorenika koji će samoinicijativno iskazati svoje probleme s kojima se bori sam sa sobom.

1. Koje godine je osnovan, tj.otvoren KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači i koliki je broj uposlenika?

„KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači je formiran kao okružni zatvor još 1993.godine, točnije 01.12.1993.godine. Ovdje je nekada bila vojarna JNA, kada je vojska pustila vojarnu, ovdje je formiran zatvor. Nakon toga kada je Deytonom uspostavljena država Bosna i Hercegovina, on je preinačen u odjeljenje zatvora u Tomislavgrad. Međutim taj zatvor u Tomislavgradu nije se nikad formirao pa smo mi 2012.godine, 16.02.2012.godine konačno u zakonu formirani kao KPZ poluotvorenog tipa “Busovača”, a do tada smo bili samo odjeljenje zatvora u Tomislavgradu.

*S obzirom da se ono nikada nije formiralo, oni su nas preinačili u samostalnu zatvorsku jedinicu. Trenutno imamo 65 zaposlenih osoba. Najveći dio odnosi se na službu osiguranja “.*²¹

2. Kolika je maksimalna kazna zatvora koju zatvorenik može izdržavati u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači?

„To je vezano za kriterij o upućivanju, odnosno pravilnik o upućivanju u zavode. Kod nas se upućuju osobe kojima je izrečena kazna zatvora manja od 5 godina. Upućuju se po mjestu prebivališta. Kod nas se upućuju osobe iz Srednjobosanskog kantona i Zeničko-Dobojskog kantona koji imaju kaznu zatvora ispod 5 godina. Sve osobe kojima je izrečena kazna zatvora više od 5 godina, jedna kazna, idu u Zenicu. Kod nas su osobe koje su ispod te granice.

*Sad je u novom pravilniku uvedeno da i osobe koje su trenutno na izdržavanju kazne, ako je kazna ispod 5 godina, a dobiju novu kaznu u visini od 2 godine, ista će biti premještena u zatvor u Zenicu. Imamo osobu koja je osuđena na 20 godina, kao jedinstvena kazna za 2 ubojstva i pokušaj ubojstva. Međutim nakon izdržane $\frac{3}{4}$ kazne je dobio premještaj u zatvor u Busovači.*²²

3. Koji je trenutni broj zatvorenika u KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači?

*„Mi trenutno imamo 90 osuđenika. Zbog korone je smanjen broj jer moramo imati poseban smještaj za one koji tek dolaze. Moramo ih izdvojiti od ostale osuđeničke populacije minimalno 10 dana, pa zbog toga ne primamo toliki broj osuđenika kao što bi to bilo prije, da ste došli prije 2 godine, to bi bio broj oko 120 osuđenika.”*²³

4. Kako se u KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači vrši klasifikacija zatvorenika po prijemu i daljnjem izdržavanju kazne?

„Sa pritvorskom jedinicom mi možemo 120 osoba primiti. Pritvorska jedinica i prijemno-otpusno odjeljenje sa svojih 20 kreveta, znači sveukupno možemo 120 osoba primiti, s tim da se prijemno-otpusno odjeljenje ne računa u sveukupni kapacitet jer su to osobe koje uskoro izlaze ili koje su tek došle u zavod. To je samo da bi socijalni radnik procijenio njihovo

²¹ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

²² U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

²³ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

ponašanje i gdje bi se moglo njih smjestiti jer se obično osuđene osobe smještaju s ljudima koji su otprilike istih godina kao oni ili iz istih mjesta npr. ako su dvije osobe iz Travnika urednog ponašanja, gledat ćemo da ih smjestimo na istoj, pretpostavljamo da bi imali više zajedničkih tema za razgovor ili bi možda imali čak bolje ponašanje. To je klasifikacija po ulasku. Tu se gleda visina kazne, djelo, ponašanje, uzme se socijalna amneza da se vidi šta je centar za socijalni rad rekao o njemu. Centar za socijalni rad ima dužnost da ode razgovarati sa obitelji osuđene osobe i oni mu iznesu podatke o zdravlju, o ponašanju, o djetinjstvu itd, općenito da li je imao nekih antisocijalnih ponašanja i asocijalnih ponašanja, tako da jednostavno se može na taj način u neku ruku svrstati u neku određenu skupinu. Konkretno pravu klasifikaciju koju mi ovdje vršimo na osnovu njihovog ponašanja i dosadašnjeg rada u zatvoru se vrši svakih mjesec dana upravo u ovoj prostoriji.

Tu se razgovara sa stražarima, sa radnim instuktorima i onda i mi svoje mišljenje iznesemo, te na osnovu toga se formira ocjena. Imamo "A", "B" i "C" grupu. "A" grupa ima sve pogodnosti i to je najbolja grupa. "B" grupa ima pola pogodnosti. Znači ako "A" grupa ima dvije vanredne posjete, "B" grupa ima jednu. Ako "A" grupa ima dvije slobodne posjete, "B" grupa ima jednu itd. Ako "A" grupa može izaći 8 dana na vikend, "B" grupa može 4. Dok "C" grupa ima samo redovne posjete koje su njihovo pravo i ne mogu se uskraćivati i jednu slobodnu posjetu. Njihova prava se ne mogu uskraćivati, a pogodnosti mogu. Vikendi su pogodnosti kao i vanredne posjete. Čak i redovnu posjetu ako se ne ponaša u redu na posjeti, može se skratiti i izvesti osuđena osoba i osobe koje su došle u posjetu. Pogodnosti su izlasci za praznike, vikendi, dopunski dani, provođenje godišnjeg odmora sa obitelji itd. To su sve vanzavodske pogodnosti po zakonu. To je sve što se može, a i ne mora. S tim da je godišnji odmor pravo osuđene osobe koja je zaposlena ovdje, ali korištenje godišnjeg odmora izvan zavoda je mogućnost. On ima pravo na godišnji, ali ga može ovdje iskoristiti ili vani. To mu nije garantirano da će izaći vani na godišnji odmor. To je pogodnost, ali mora ga iskoristiti. Što se tiče klasifikacije i recidivizam se tu prati. Osoba koja je bila više puta u zatvoru, ista se svrstava drugačije nego osoba koja je u zatvoru prvi put.

Ona se i po zakonu gleda drugačije za omjer o pogodnostima nego osoba koja se vraća više puta u zatvor jer se smatra da preodgojni tretman nije funkcionirao prema osobi koja se vratila, dok za ovu prvu ima tako reći nade da će se popraviti i da se više neće vraćati.²⁴

²⁴ U intervjuu 25. svibnja 2021. godine, sa odgovajateljem KPZ poluotvorenog tipa "Busovača" u Busovači (gosp. Glibo Bojan)

5. Koje su to radne pozicije koje Vaš zavod posjeduje, a ujedno su i ključne za proces resocijalizacije zatvorenika u periodu od 2016.do2020.godine?

„Od ovih osoba koje su direktno vezane za preodgoj osuđenih osoba je samo 6 ljudi zaposleno. Po klasifikaciji i sistematizaciji formirano je više radnih mjesta, međutim to sve ovisi o tome koliko ćemo sredstava dobiti, hoće li biti odobreno zapošljavanje itd. Osobe koje konkretno rade sa osuđenim osobama, to je jedan odgajatelj, to sam ja, socijalni radnik moj kolega, koji je ranije čak obnašao funkciju odgajatelja, jedna osoba je zadužena za matičnu evidenciju, te 3 radna instruktora. Što se tiče preodgojnog rada, znači tu nema te neke distinkcije da kažemo jedna osoba ili druga osoba radi sa osuđenima. Svaka zaposlena osoba u zatvoru radi na preodgoju. To je jedna kohezija i mora se shvatiti da u zatvoru nema nebitne funkcije. Svaka funkcija je tu da bi osuđenika navela da promijeni svoje ponašanje koje ga je dovelo u zatvor.

Stražar je tu da brine za disciplinu, da li on obavlja higijenu na vrijeme itd. Odgajatelj je tu da radi na njihovim pravima, da se njihova prava ne krše, da uspostavlja program po kojemu će oni raditi kako bi popravili ponašanje koje je procijenjeno da nije kako treba. Netko možda nema razvijenu radnu naviku, što znači da ga treba postavljati u situaciju gdje će morati raditi. Mi njih ne možemo natjerati da rade, ali im možemo dati tu opciju. Ako oni izaberu opciju da rade, to se smatra kao da taj program funkcionira. Ako se ne ponašaju kako treba kada izađu na rad, evo vidjeli ste ovdje sada kada ste prolazili da su bili ispred kapije i kosili travu, to je radna akcija koju mi organiziramo barem jednom tjedno i uvijek se različiti ljudi izvode. Neki su rekli da ne žele što znači da oni ne mogu imati određene pogodnosti koje dobijaju osobe koje rade na tim radnim akcijama. To nije pod moranjem, to je dobrovoljno. Zato se treba taj pozitivan trend ponašanja nagraditi na određen način. To su vanredne posjete, izlazak na vikend itd. Sve se to gleda i sve se to prati. To je dužnost odgajatelja da prati kako se tko ponaša na odjelu, kako se ponaša na radu i ostalim mjestima.

Imamo i poligon gdje sve pratimo i ocjenjujemo. Svaki mjesec donosimo novi plan i program za one osobe za koje ovaj trenutni program nije funkcionirajući.“²⁵

²⁵ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

6. Kako i na koji način dolazi do procesa resocijalizacije zatvorenika u KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači? Kako se odvija navedeni proces u posljednje 4 godine,tj.od 2016.do 2020.godine?

„Prije mene na poziciji odgajatelja bio je moj kolega koji trenutno vrši funkciju zamjenika direktora. Ja sam počeo raditi 2019.godine, poslije Nove godine. Mi se ovdje fokusiramo na savjetodavni razgovor sa osuđenim osobama i radnu terapiju.

To je ono što im mi možemo priuštiti. U drugim zatvorima oni imaju i školovanje, imaju i razne radionice poput umjetničkih itd. Mi to ovdje trenutno nemamo jer nemamo sredstava da to omogućimo osuđenim osobama. Da ste bili u Zenici vidjeli bi ste da se oni bave nekim umjetničkim radovima, imaju slikarske sekcije. Kod nas toga nema jer mi nemamo sredstava za to jer bi se tu trebalo zaposliti radnog instruktora ili edukatora, bilo koga koji bi s njima to radio. Mi sada radimo na uvođenju jedne vrste informatičke radionice koju bi vodili sami osuđenici, a mi bi smo samo omogućili plan i program i sredstva za rad. Ja bih tu konkretno pratio njihov rad i kako se oni ponašaju. Ja uvijek kažem da je sa 90% osuđenih osoba užitak raditi. Da su samo takvi u zatvoru, svi bi s pjesmom dolazili na posao. Imate onih 10% koji su apsolutno nezainteresirani za bilo šta.

To su obično ljudi koji su duže vrijeme u zatvorima ili su imali neki poseban status u društvu van zatvora, pa misle da im mi ovdje ne možemo ništa priuštiti. Međutim ovih 90% su zainteresirani i za rad i za preodgojni tretman i za sve što im možemo ponuditi. Imamo dvije osobe u radionici koje trenutno rade, a koje nemaju ni vikende, ali oni doslovno kažu “ja kada izađem na posao meni je odmah lakše, kao da nisam u zatvoru”. Zbog toga je i jedan od razloga zašto se organiziraju radne akcije, upravo zbog takvog osjećaja koji se javlja kod osuđenika. Zamislite da vas zatvore jedan dan u sobu sa nepoznatnom osobom, velika je vjerovatnoća da će tu biti problema, a da ne govorimo u slučaju kada bi ste bili zatvoreni sa 5 nepoznatih osoba.

Rad i radne akcije se u jednu ruku i organiziraju kako bi oni mogli izaći, kako bi se mogli ukloniti od te okoline u kojoj bi pravili problem, gdje bi ih mogli nagovoriti na nešto ili bi ih usmjerili u pogrešnom smjeru. To je ono, ako su zaposleni nemaju vremena da smišljaju gluposti.“²⁶

²⁶ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

7. Jasno nam je da zatvorenici imaju pravo na obrazovanje. Da li se zatvorenici u KPZ poluotvorenog tipa "Busovača" u Busovači obrazuju unutar zatvorskih ćelija u posljednje 4 godine, u periodu od 2016.do 2020.godine?

„Za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje kod nas i nema toliko zainteresiranih osoba. To bi po zakonu moglo funkcionirati kroz ugovor sa osnovnom i srednjom školom, međutim to većinom osuđene osobe baš i ne žele. Obično oni rijetki koji čak i ne znaju čitati i pisati izbjegavaju da to kažu od sramote ili stida.

Tako da smo mi povremeno ovako jedan na jedan u razgovorima pomagali u tom smislu da se odvaži, ako ništa da ih tu naučimo ono osnovno, a to je čitanje i pisanje, kada već nisu spremni da se školuju formalno. Opet ovisi sve od ustanove do ustanove. Neke ustanove imaju dovoljno prostora da naprave učionice u koje dolaze profesori, učitelji ili nastavnici iz osnovne i srednje škole i tako rade sa studentima. Imate i mogućnost da se osobe vode u školu. To je slučaj u Orašju. Kolegica radi sa maloljetnicima i ona je znala često otići sa maloljetnom osuđenom osobom kako bi ista mogla odslušati jedno predavanje ili jedan školski dan. Oni nemaju mogućnost da svaki dan idu, to je opet od zavoda do zavoda kako koji zavod ima mogućnost. Mislím da je ta kolegica rekla da je ona išla dva puta tjedno sa maloljetnom osuđenom osobom i sjedila iza njega u učionici dok je on slušao predavanje. Što se tiče konkretnog tog načina rada, mi to ovdje u Busovači nemamo. Otkad ja radim imali smo svega dvije osobe koje su završile osnovnu školu, ali nisu znale čitati i pisati.

S obzirom zbog stida i nekih drugih okolnosti nisu htjele ići na školovanje pa smo tu jednu osobu mi naučili konkretno tiskana slova pisati i čitati, a druga osoba nije imala nikavu želju da nauči i uvijek je imala neke izgovore da to izbjegne.“²⁷

8. Koje su to aktivnosti koje doprinose ka resocijalizaciji zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači u periodu od 2016.godine do 2020.godine? Koje aktivnosti slobodnog vremena zatvorenici navedonog zavoda najčešće koriste?

„Aktivnost koja ovdje većinom doprinosi ka resocijalizaciji osuđene osobe jeste sport i sportske aktivnosti. Oni se bave sportom tu na poligonu. U pitanju su odbojka, košarka, nogomet, stolni tenis i imaju teretanu. Ljudi se vole time baviti i mi smo im to omogućili. Opet mimo toga treba raditi na njihovim radnim navikama, njihovom ponašanju i svemu ostalom. Sve ima svoju funkciju i cijeli ovaj sistem je poput lego kocki. Sve mora biti na svom mjestu.

²⁷ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa "Busovača" u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

Ono što osuđenici najčešće koriste kao aktivnosti slobodnog vremena jesu sport i gledanje TV-a. Primjetili smo da u zadnje vrijeme sve više čitaju knjige, dok je prije 3 godine bio veoma mali broj osoba koje su išle u biblioteku i čitale. Sada je već primjetno da skoro 50% zatvorske populacije na neki način koriste usluge biblioteke. Imamo ugovor sa gradskom bibliotekom gdje oni nama pošalju određen broj knjiga, a mi njima vratimo ono što smo do sada uzeli i tako se mijenja taj fond knjiga u našoj biblioteci. Naš zavod posjeduje i prostorije za obavljanje vjerskih dužnosti, za vjernike katoličke, islamske i pravoslavne vjeroispovijesti. Jednom tjedno im dolaze vjerski službenici.

Petkom za osuđene osobe islamske vjeroispovijesti, a utorkom za osuđene osobe katoličke vjeroispovijesti. Tu je bio prekid samo za vrijeme korone kada doslovno nitko nije mogao ući u zatvor. Imamo ugovor sa islamskom zajednicom i župnom crkvom u Busovači da se dolazi jednom tjedno u zatvor. Sve osuđene osobe koje na taj način žele upražnjavati svoju vjeru imaju pravo na to. Kod nas nema toliko prostora da možemo stotinu ljudi smjestiti u jednu prostoriju, pa stoga mi stavljamo različito vrijeme po paviljonima. U svakom paviljonu je drugačiji vremenski termin. Nema tu nekog velikog broja osuđenih osoba koje žele na taj način upražnjavati svoju vjeru. Mislim da od osuđenih osoba katoličke vjeroispovijesti ima oko 10ak njih, isto tako i osuđenih osoba islamske vjeroispovijesti. Otprilike da ih ima 20 sveukupno. “²⁸

9. Koja radna zanimanja namijenjena zatvorenicima posjeduje KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači u periodu od 2016.do 2020.godine? Da li postoji preduvjeti za rad zatvorenika?

„Po sistematizaciji imamo 11 radnih mjesta namijenjena osuđenim osobama. To je radnik u kuhinji, radnik u vešeraju. Jedna osoba je trenutno na bolovanju koja radi u bifeu.

Imamo zavodskog bricu, imamo osobe koje čiste službene prostorije, osobe koje su zadužene za čišćenje cijelog kruga zavoda, osobe koje rade u radionici i osobe koje se brinu za održavanje kotlovnice. Isto tako imamo radnike i u poljoprivredi. Trenutno imamo 30 zaposlenih osuđenih osoba i 11 radnih mjesta. Mi obično gledamo da to budu osobe koje imaju barem godinu dana zatvorsku kaznu s obzirom da bi mogli iskoristiti godišnji odmor jer moraju 6 mjeseci raditi da bi dobili tu mogućnost. Oni izgube mjesec dana po primitku, dok mi upoznamo kakvi su oni i onda će vjerovatno izgubiti još 2-3 mjeseca ako dobiju uvjeta. Što znači ako je manja kazna od godinu dana većinom neće moći iskoristiti svoj godišnji odmor.

²⁸ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

*Tako obično to gledamo, ali nije to pravilo. Nigdje ne piše da to mora tako. Ako nemamo drugih osoba, a neka osoba ima posebne vještine i želju da radi, nije nama problem izdati to rješenje, ali ih moramo poznati sa tim da vjerovatno neće moći iskoristiti godišnji odmor.*²⁹

10. U pogledu na posljednje 4 godine, od 2016.do 2020.godine, da li su u navedeni zavod postojale osobe koje su do dolaska u zatvor imale određenu radnu profesiju i zanimanje? Da li su to osobe koje imaju neki stupanj obrazovanja ili su to većinskim dijelom osobe bez obrazovanja?

„Većina tih osoba ima neki stupanj srednjoškolskog obrazovanja. Većina njih ima neku vrstu zanimanja. To su većinom zanati. Ja sam primjetio veliki problem gdje su ljudi koji su završili određenu školu, imaju određeni zanat, ali nikada nisu radili taj posao niti zanju kako raditi taj posao. Imali smo zavarivača koji ne znaju upaliti mašinu za zavarivanje ili vodoinstalatore koji nisu znali držati ključ kako treba. Oni ako iskažu želju da žele raditi taj posao, mi imamo ljude radionici koji su im spremni pomoći i naučiti ih tome. Imali smo prošle godine mlađeg momka iz Kaknja koji je završio neki zanat, ali je tek ovdje kroz rad u privredi sa jednim osuđenikom koji mu je želio pomoći jer je profesionalni varioc, našio kako treba raditi na mašini.

*Jedini je problem što mi nemamo način da ih certificiramo, da im na neki način olakšamo rad i pronalazak zaposlenja po okončanju njihove kazne, ali opet ima neko novo iskustvo i vještinu koju bi možda mogao iskoristiti kada izađe. Dosta se tako mlađih osoba zainteresira kroz rad jer jednostavno vide kako stariji rade.*³⁰

11. Da li ima recidivista i kakav je bio period posljednje 4 godine, od 2016.godine do 2020.godine, vezan za recidiviste, da li se smanjio ili povećao broj?

„Kod nas je otprilike nekih 60% da se osuđenih osoba na ovaj ili onaj način vrate u zatvor. Tu najviše imamo povećanja postotka onih osoba koje imaju kazne u danima. To su neki prekršaji, novčane kazne koje su zamijenjene kaznom zatvora i vrlo često znamo vidjeti jednu osobu koja se 5-6 puta vratila u zatvor po 10ak dana jer nije platio neku kaznu. Što se ostalih osuđenih osoba tiče poprilično se smanjio broj recidivista. Nije se smanjio postotak, ali se smanjio broj osoba koje su se inače vraćale u tom smislu. Manje vidimo poznata lica. To su većinom osobe koje su bile u nekim drugim zatvorima ili su bile pod narukvicom itd.

²⁹ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

³⁰ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

Bilo je recimo slučajeva počinjenja novog kaznenog djela od strane zatvorenika koji je bio ili u bjekstvu ili na prekidu izdržavanja kazne.

*Oni koji su nekada bili većinom se ne vraćaju. To su većinom ljudi koji su bili osuđivani za sječu šume, za sitne krađe itd. Sada je povećan broj osuđenih osoba koja su osuđena za djela ili posjedovanje ili trgovine drogom. Njih je više nego što je bilo. Sada kako se sve više vrši legalna eksploatacija šume i tako ljudi koji su bili ovdje u zatvoru zbog toga, sada imaju radno mjesto. Njih je sve manje u zatvoru.*³¹

12. U posljednje 4 godine, od 2016.do 2020.godine, da li je bilo slučajeva da je zatvorenik preminuo prirodnom smrću (kakav je daljnji postupak u takvim slučajevima?) ; Da li se u KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači u posljednje 4 godine desio smrtni slučaj (samoubojstvo)?

„Samoubojstvo nismo imali. Imali smo dva slučaja prirodne smrti. To je sljedeća procedura. Prvo stražar koji je vidio ili našao osuđenu osobu, pozove medicinskog tehničara koji dođe i pokuša dati prvu pomoć, dok on pomaže osuđenoj osobi, stražar je dužan obavijestiti svog nadređenog, to je glavni dežurni, glavni dežurni obavještava svog nadređenog, a to je nadzornik, a nadzornik obavještava direktora. Nakon toga dolazi hitna pomoć. Oni voze osuđenu osobu da joj pruže pomoć ili u bolnicu ili u ambulantu ili ustanovljavaju smrt. Ako je smrt ustanovljena, dalje obavještavaju mene kako bih ja mogao obavijestiti obitelj.

*Nakon što obavijestim obitelj, ja pišem dopis ministarstvu kako bih obavijestio ministarstvo o smrti osuđene osobe i potom i sud koji je osudio osuđenu osobu jer sud treba arhivirati taj postupak. Mi moramo obavijestiti sve te osobe da je osuđena osoba preminula. Također dolazi i policija kako bi utvrdila činjenično stanje, da potvrde da li je prirodna smrt ili je netko pogodio tome ili da je bila otrovana hrana ili voda . Ja evo 3 godine radim i do sada sam morao to dva puta uraditi.*³²

13. Kako Vi kao odgajatelj razgovarate sa zatvorenicima, da li ima određen dan u tjednu kada zatvorenik dođe razgovarati s Vama o određenom problemu?

„To je sve od zatvora do zatvora. To nije standardiziran način rada. Tako da možemo reći da je u svakom zatvoru ovako.

³¹ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

³² U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

U Zenici imaju 5 minuta svaki mjesec da osuđenik iznese svoje probleme. Odgajatelj kod nas nema konkretan termin na koji ćemo pozvati osobu, recimo osoba A će doći u 09:30h i ima 15 minuta za razgovor sa odgajateljem. Mi nemamo to, nego s obzirom da smo mi u istoj zgradi kao i osuđenici, oni imaju pristup nama od 08:30h do 15:00h. Neki to zloupotrijebe pa konstantno dolaze umjesto onih koji trebaju doći, oni koji imaju potrebu. Sve se to svodi na onaj momenat gdje oni moraju svoju aktivnost pokazati. Uvijek mora biti onaj pojedinac koji će sam sebi htjeti pomoći. Tako da i to fokusiramo uvijek, šta god treba nešto uraditi, nebitno šta, ako misli da mu je neko pravo uskraćeno ili mu na bilo koji drugi način ne odgovara boravak ovdje, fokusiramo se na to da on priđe nama, a ne da mi moramo rješavati njegove probleme. Mi smo tu da savjetujemo kako bi on mogao riješiti svoje probleme s obzirom da većina osuđenih osoba nema tu usađenu karakternu osobinu, gdje oni sami sebe shvaćaju kao krivca za svoje probleme i samim time da su oni ti koji trebaju rješavati probleme. To je jedna od najvažnijih naših funkcija, da mi njima stvorimo osjećaj odgovornosti za sve što se događa u njihovom životu i da ih naučimo kako da sami rješavaju svoje probleme, a ne da im rješavamo mi.

*Osuđenik mora u svojoj glavi promijeniti sve ono što ga je dovelo ovdje. Ako on dođe u zatvor sa jednim mentalnim sklopom i izađe sa istim iz zatvora, znači nije ništa utjecalo na njega i ovaj sistem nije funkcionirao na njega. Primjera imamo million gdje ja znam kakav su problem napravili, šta je bilo, šta je uzrok, ali opet neću njemu reći da mi je netko rekao za to, nego ja pozovem njega da dođe i ispriča mi svoju verziju priče. Ako on meni kaže da mi ne može reći, on je već u startu napravio korak unazad. Zato se to uvijek potencira, da oni nama trebaju prići, a ne mi njima. Tako pokazuju taj početni, minimalni napor da se poprave. Uvijek prvi korak mora biti njihov. Mi imamo svoje metode na koji način ćemo ih pogurati u tom smjeru, ali uvijek očekujemo da su oni ti koji će nama prići.*³³

14. U posljednje 4 godine, od 2016.do 2020.godine, u kojim slučajevima se najviše obraćaju zatvorenici Vama kao odgajatelju, koji su to najčešće problemi?

„Najčešće su to ili osobni problemi ili problemi u kolektivu. Ili imaju problem kod kuće koji ne mogu sami riješiti pa dođu da pitaju za savjet ili traže neku vrstu pomoći ili su to problemi u kolektivu sa drugim osuđenicima. Najčešći je to problem da im smeta netko u sobi, ne mogu se podnijeti sa tom osobom, svađaju se ili ne pričaju i onda pitaju da li mogu prijeći u neku drugu sobu.

³³ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa “Busovača” u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

Ili ako je ta osoba jedini problem u sobi i stvara problem drugim osobama onda ih pozovemo sve da vidimo na koji način bi smo mogli riješiti taj problem ili da tu osobu koja im pravi problem premjestimo u drugu sobu ili da ih natjeramo da razgovaraju o svojim problemima zajedno. Oni u toj sobi moraju biti kao obitelj i da razgovaraju o svojim problemima kako bi pronašli rješenje. Upravo sam malo prije, prije nego što su me nazvali da ste vi došli, vršio razgovor sa kolektivom gdje osoba ne brine o svojoj higijeni i svim ostalim osuđennicima smeta. Njega sam uputio na to da mora vršiti svoju higijenu, da mora popraviti krevet i isto tako da ako on ima problem sa ostalim osuđennicima da im kaže koji je to problem, da se i oni moraju prilagoditi njemu, a ne samo on njima. Tu mora biti jedna uska grupa ljudi jer oni provode 0-24h zajedno i doslovno na taj način moraju biti kao obitelj, dogovarati se o svemu i jednostavno da tako funkcioniraju. Oni ne mogu birati s kime će biti. Zato se moraju na taj način prilagoditi jedni drugima. Ako ne mogu, onda ćemo mi to riješavati na drugi način. Mi trenutno imamo dvije sobe u drugom kolektivu koje su dvokrevetne. Sve ostale sobe su sa 5 kreveta i tako su raspoređene.

Što se tiče samih boravaka u sobama, vidjeli ste u zakonu da je propisano točno koliko osuđena osoba mora imati prostora i s obzirom da su veće sobe, tako smo im omogućili boravak 5 osoba u jednoj sobi. Najidealnije bi bilo kad bi sve sobe bile sa po 2 kreveta, međutim ovdje nemamo toliki prostor da to omogućimo svim osuđenim osobama. Tako da imamo te 2 sobe i njih obično rezerviramo za one osobe koje su bolesne ili koje treba na neki nači nagraditi.³⁴

15. Na koji način ste Vi kao odgajatelj motivirani za rad sa zatvorenicima KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači?

„Osoba koja kaže da može izaći odavde i ne ponijeti sve ove probleme ili je psihopata ili sociopata. Vi njihove probleme uvijek nosite sa sobom. Kada pročitate njihova djela i njihove socijalne amneze, gdje pročitate da netko živi u nekoj šupici i ima 4 djece i da jedva imaju šta da jedu i ta osoba dođe i traži bilo kakav posao da može pomoći svojoj obitelji, a vi im niste u stanju u tom trenutku na taj način pomoći i logično je da je i srce od kamena ne bi vam bilo svejedno. Meni se nije događalo, ali znam da su kolegi znali povremeno prijetiti i on sam kaže da ti mora zasmetati. Naše je da radimo svoj posao. Što se tiče motivacije već sam rekao da je sa 90% ljudi užitak raditi, onih 10% čovjek bi rezao vene samo da ne ide na posao.

³⁴ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

Ovih 90% daje mi motivaciju jer kad vidim jednu osobu koja dođe meni u ured i pita za savjet da pročita nek knjigu ili kaže da ima želju nešto raditi. Ovdje imamo ljude koji rade u poljoprivredi i nešto su naučili tu, a do tada ništa nisu znali. Takvi se trude i zbog njih se isplati doći ovdje i pokušati im pomoći i da kada izađu sutra iz zatvora da uspiju u životu. Ja uvijek kažem onima koji izlaze iz zatvora da se više nikada ne vidimo, da zaborave na zatvor i da pokušaju svoj život okrenuti na takav način da na legalan i legitiman način skrbi se kako za sebe tako i za svoju obitelj. U zatvoru nisu uvjeti za čovjeka. Tko je god bio u zatvoru treba sve raditi da se više nikada tu ne vrati. Ja vidim mnoge ljude koji dođu sa takvim stavom i kažu "ovo je sada i više nikad" i zaista ne dođu. Još bih više volio da pročitam u novinama da je osuđenik koji je izašao iz zatvora postao uspješan poljoprivrednik, kvalitetan kuhar itd. Takvih je malih slučajeva, ali opet ih ima. Bio bih sretniji kada bi se oni odlučili i na korak da pokrenu nešto svoje nakon izlaska iz zatvora."³⁵

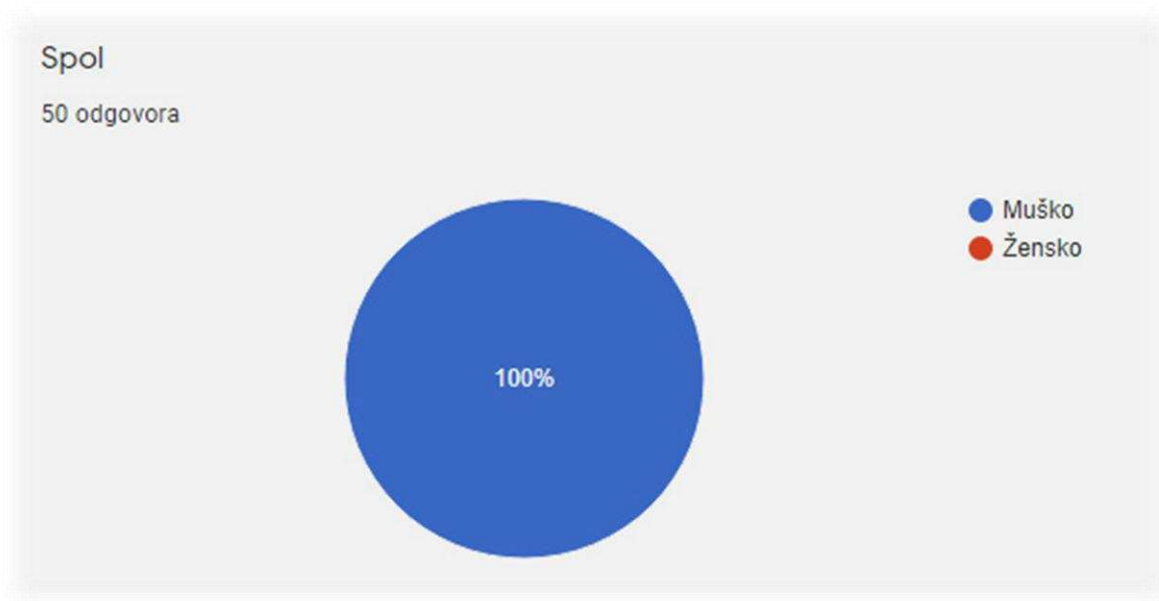
Kada smo vidjeli kako i na koji način funkcionira zatvorski sistem KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači u posljednje 4 godine, u razgovoru sa odgajateljem gosp. Glibo Bojanom, u nastavku rada slijede rezultati istraživanja na osnovu dobivenih odgovora kroz anketni upitnik koji su nam dobrovoljno ispunili zatvorenici gore navedenog zavoda. Zanimalo nas je kakav je život jednog zatvorenika tijekom boravka u zatvoru, kako razmišljaju dok izdržavaju kaznu zatvora za počinjeno kazneno djelo za koje su osuđeni, koje ih aktivnosti u zavodu čine zadovoljnim, te da li je resocijalizacijski tretman utjecao pozitivno na njih.

Anketni upitnik ispunilo je 50 dobrovoljnih zatvorenika koji trenutno izdržavaju kaznu zatvora u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, što se odnosi na više od polovice zatvoreničke populacije s obzirom da se u zavodu trenutno nalazi 90 zatvorenika na izdržavanju kazne zatvora.

³⁵ U intervjuu 25.svibnja 2021.godine, sa odgajateljem KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači (gosp.Glibo Bojan)

6. Rezultati istraživanja:

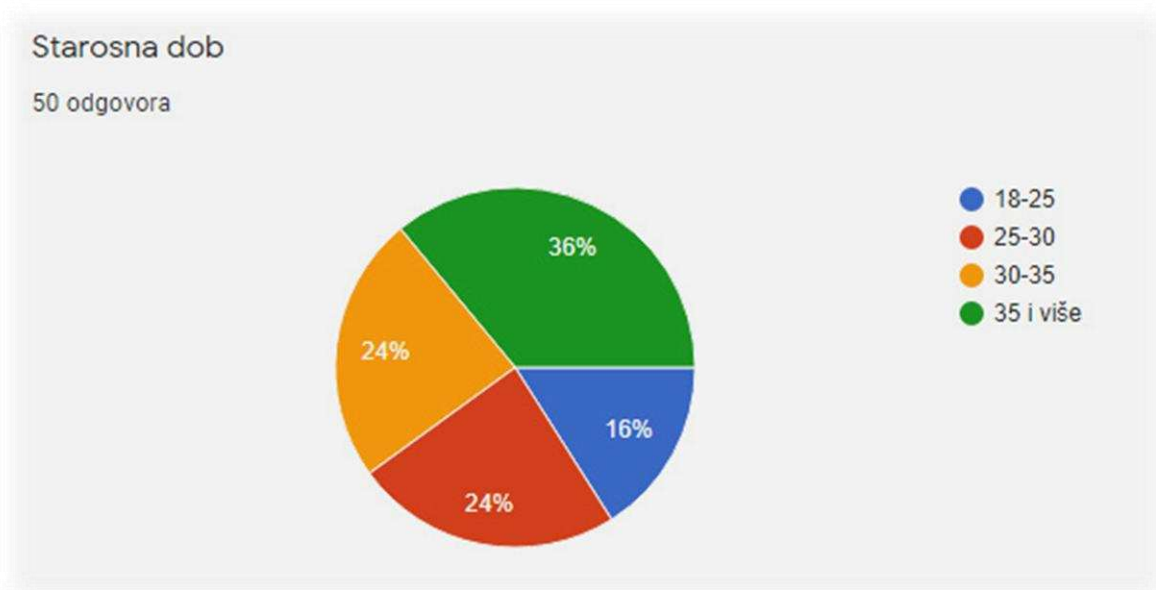
Grafikon 1.

Iz grafikona broj 1. možemo vidjeti da je 100% zatvorenika muške populacije KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači.

KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači namijenjen je isključivo za muškarce, s tim da postoje posebna odjeljenja namijenjena za maloljetnike i žene, a koji isti mogu biti samo u pritvorskoj jedinici.

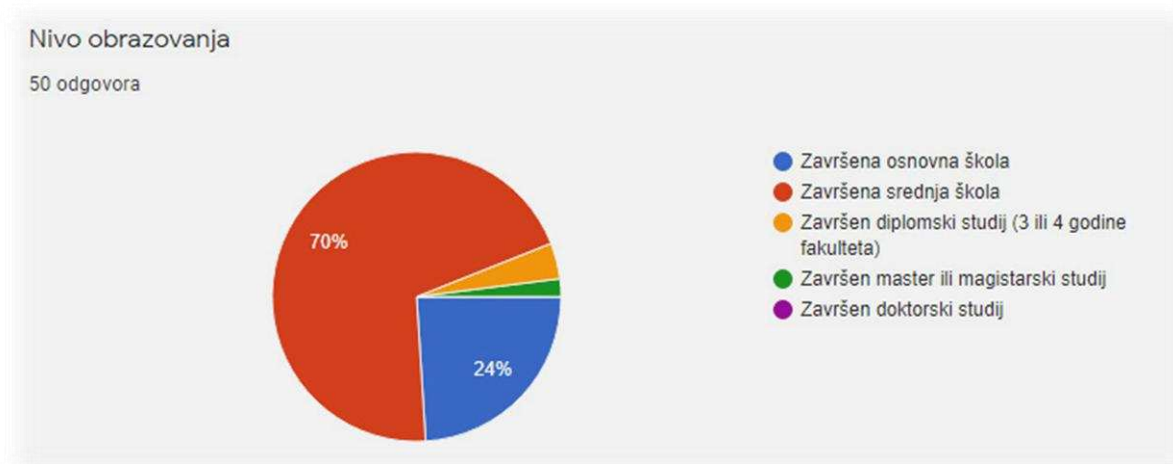
Grafikon 2.

Odnosi se na starosnu dob zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači. Gdje **36%** zatvorenika ima starosnu dob od **35** godina i više, **24%** zatvorenika ima starosnu dob od **30** do **35** godina, **24%** zatvorenika ima starosnu dob od **25** do **30** godina i **16%** zatvorenika sa starosnom dobi od **18** do **25**.

Na osnovu grafikona vezanim za starosnu dob, uvidjeli smo da se u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači većinskim dijelom nalaze zatvorenici starosne dobi od 35 godina i više, ta nakon njih osobe starosne dobi između 25 i 30 godina.

Grafikon 3.

Ispitano je koliki je stupanj obrazovanja zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači. Tako **70%** zatvorenika ima završeno srednjoškolsko obrazovanje, **24%** zatvorenika kaže da su završili osnovnu školu, **4%** zatvorenika završen diplomski studij (3 ili 4 godine fakulteta) i **2%** zatvorenika kaže da su završili master ili magistarski studij.

U ovome grafikonu možemo otvoriti i novu diskusiju vezano za obrazovanje uopće, s obzirom da brojka od 24% zatvorenika ima završenu osnovnu školu, dakle bez srednjoškolskog stupnja obrazovanja. Jedna od mogućih opcija za unapređenje zatvorskog sistema u BiH uopće jeste da se zatvorenicima omogući nastavak školovanja, da li to bilo pohađanje nastave unutar kazneno-popravnog zavoda ili van zavoda shodno odluci nadležnih organa.

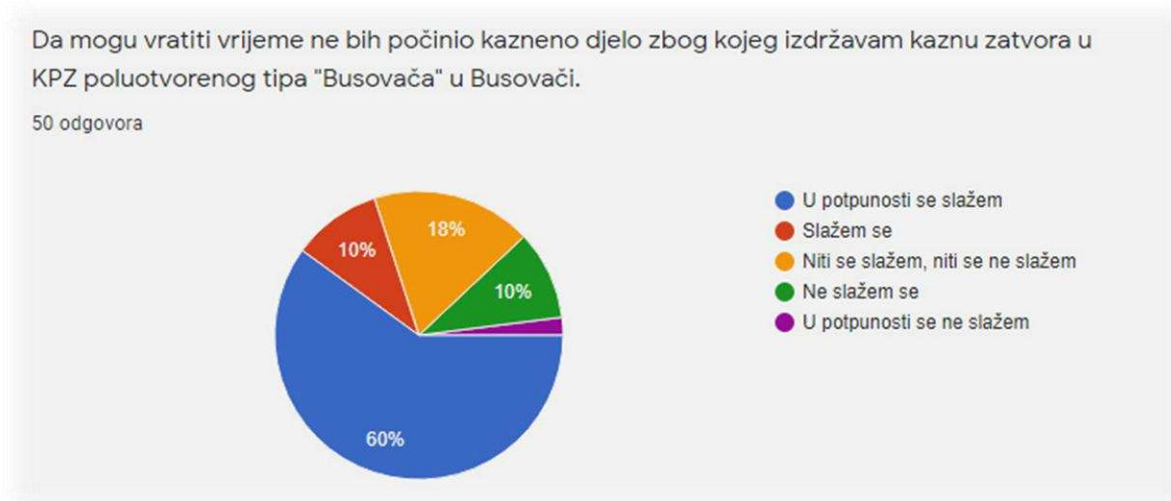
Grafikon 4.

Na ovu konstataciju **70%** zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači kaže da su prvi put u ovoj ustanovi, dok **28%** zatvorenika kaže da nisu prvi put na izdržavanju kazne zatvora u navedenom zavodu.

Grafikon br. 4 konstatuje nam da je isključivo u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači ipak prisutan određen broj recidivista bez obzira na brojku od 70% zatvorenika koji su odgovorili da su prvi put na izdržavanju kazne zatvora u navedenom zavodu.

Grafikon 5.

Na navedenu konstataciju **60%** zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači u potpunosti se slaže, **18%** su odgovori niti da se slažu, niti da se ne slažu, **10%** se slaže, **10%** se ne slaže, dok **2%** ispitanika u potpunosti se ne slažu.

Više od polovice ispitanih zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ kazali su da ne bi počinili kazneno djelo zbog kojeg su osuđeni, a da mogu vratiti vrijeme. Ono što je zabrinjavajuće jeste brojka od 18% zatvorenika koji nisu sigurni šta bi uradili da mogu vratiti vrijeme, da li bi počinili isto kazneno djelo zbog kojeg izdržavaju kaznu zatvora ili ne.

Grafikon 6.

U grafikonu broj 6. možemo vidjeti sljedeće rezultate ispitanika, **36%** zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači kaže da se lijepo i ugodno osjećaju kada su u radnoj akciji, **16%** zatvorenika ugodno se osjeća uz čitanje knjige, **14%** zatvorenika kaže da

im je ugodno dok gledaju TV, **12%** njih vole kada su sportski aktivni, **12%** zatvorenika tvrdi da im je ugodno dok obavljaju vjerske potrebe i **10%** zatvorenika brže vrijeme prolazi kada razgovaraju sa drugim zatvorenicima.

Odgovori na ovo pitanje bili su raznoliki. U suštini na ovaj ili na onaj način svaki pojedinac, zatvorenik, uživa da tako kažemo u nekoj aktivnosti unutar Kazneno-popravnog zavoda poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači. Prema rezultatima vidimo da jedna brojka zatvorenika kaže da im brže vrijeme prolazi kada su u radnoj akciji, što jasno govori da svaki zatvorski sistem u BiH, pa tako i KPZ u Busovači, bi trebali organizirati više radnih pozicija kako bi zatvorenicima omogućili radnu aktivnost, te bi isto tako doprinijeli uspješnijoj resocijalizaciji zatvorenika.

Grafikon 7.

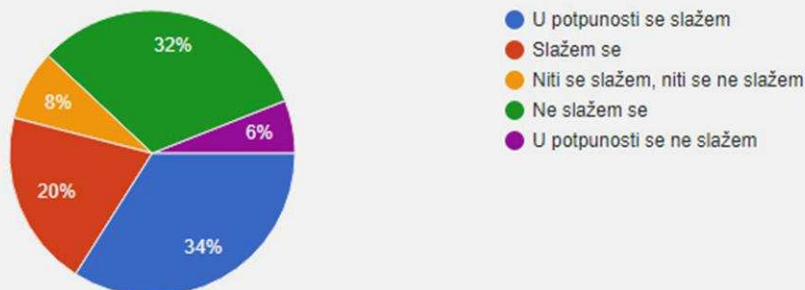
70% zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači u potpunosti se slaže s tvrdnjom da im obitelj i prijatelji pružaju podršku, **14%** zatvorenika slaže se sa navedenom konstatacijom, **12%** zatvorenika kažu niti da se slažu, niti da se ne slažu i **4%** njih se ne slaže.

Brojku od 70% potvrdnih odgovora na gore navedenu tvrdnju smo i očekivali. Jasno je da bi obitelj i prijatelji trebali svima nama predstavljati jedan vid podrške u nečemu, pa tako i zatvoreničkoj populaciji shodno njihovoj situaciji, ma koliko ona bila teška za podnijeti. Sama zatvorska kazna je dovoljno velika i teška da bi jedan zatvorenik ostao bez podrške obitelji i prijatelja. Tako da možemo konstatirati da je navedena brojka na ovu tvrdnju zadovoljavajuća.

Grafikon 8.

U KPZ poluotvorenog tipa "Busovača" u Busovači stekao sam radnu naviku koja mi ujedno olakšava izdržavanje kazne.

50 odgovora

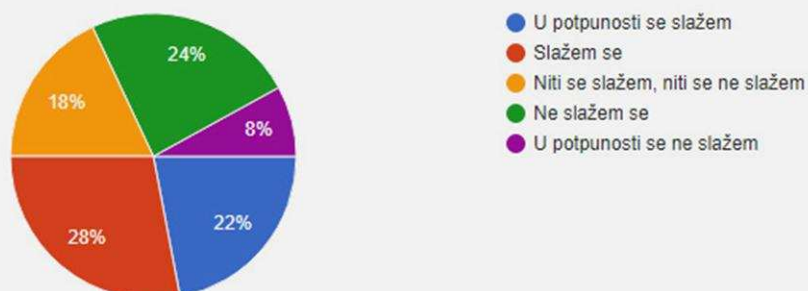
U grafikonu broj 8. zatvorenici su izrazili svoje mišljenje i to na način da se **34%** zatvorenika u potpunosti slaže, **32%** se ne slažu, **20%** slaže se, **8%** niti se slaže, niti se ne slaže, te **6%** njih u potpunosti se ne slaže.

U ovom grafikonu imamo podijeljena mišljenja. To nam govori da je jedan broj ispitanih zatvorenika već imalo radnu naviku prije nego što su došli na izdržavanje kazne zatvora u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, što potvrđuje postotak od 32% zatvorenika gdje kažu da se ne slažu da su stekli radnu naviku tijekom boravka u zavodu. Isto tako imamo i brojku od 34% zatvorenika navedenog zavoda gdje su dali potvrđan odgovor, da se u potpunosti slažu da su stekli radnu naviku koja im ujedno olakšava izdržavanje kazne.

Grafikon 9.

Plašim se diskriminacije na tržištu rada i prihvaćanja od društvene zajednice nakon izlaska iz KPZ poluotvorenog tipa "Busovača" u Busovači.

50 odgovora

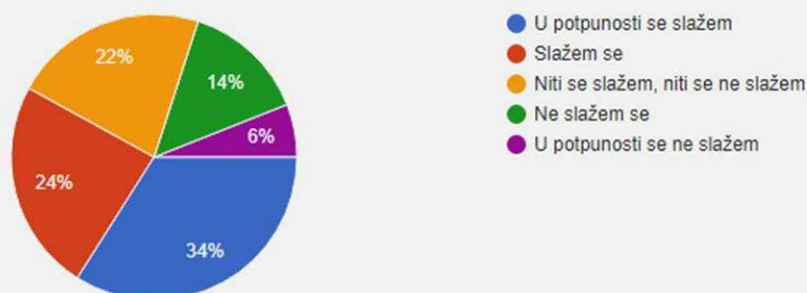
Na ovu konstataciju **28%** zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača u Busovači se slaže, **24%** zatvorenika se ne slaže, **22%** zatvorenika u potpunosti se slažu, **18%** zatvorenika niti se slaže, niti se ne slaže i **8%** zatvorenika se u potpunosti ne slaže.

Većinski broj ispitanika imaju potvrđan odgovor gotovo u potpunosti da se ipak plaše diskriminacije na tržištu rada i prihvaćanja od društvene zajednice nakon izlaska iz KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači. Na osnovu ove tvrdnje može se postaviti na razmatranje pitanje: Koliko insitucije u BiH ulažu u poslijepenalni proces i rehabilitaciju otpuštenih zatvorenika iz određenog kazneno-popravnog zavoda i pripremu na ponovni povratak na slobodu i u društvenu zajednicu? Još jedna obeshrabrujuća činjenica vezana za zatvorenike jeste ta što određena poduzeća traže potvrdu o nekažnjavanju prilikom zapošljavanja, te se tako dovodi do određene degradacije.

Grafikon 10.

Želim da u KPZ poluotvorenog tipa "Busovača" u Busovači steknem radno iskustvo koje će mi pomoći pri zapošljenju nakon otpusta iz zavoda.

50 odgovora

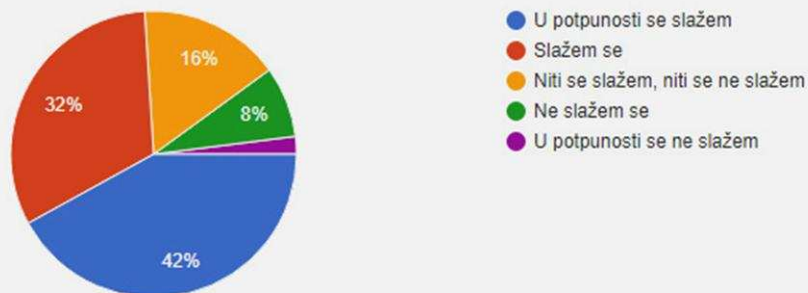
34% ispitanika u potpunosti se slaže sa tvrdnjom, **24%** se slaže, **22%** zatvorenika niti se slaže, niti se ne slaže, **14%** se ne slaže i **6%** u potpunosti se ne slaže.

Grafikon broj 10. govori nam da više od polovice ispitanih zatvorenika žele steći radno iskustvo koje će im pomoći pri novom zaposlenju nakon izlaska iz zatvora. To nam govori kako radna akcija u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači ima pozitivan učinak na zatvorenike.

Grafikon 11.

Želio bih poboljšati i nadograditi svoje obrazovanje kroz određene edukacije u KPZ poluotvorenog tipa "Busovača" u Busovači.

50 odgovora

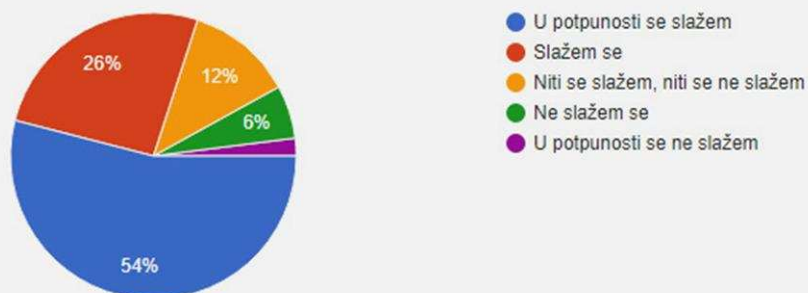
U grafikonu broj 11. **42%** zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači u potpunosti se slaže sa navedenom tvrdnjom, **32%** zatvorenika se slaže, **16%** zatvorenika niti se slaže, niti se ne slaže, **8%** se ne slaže i **2%** se u potpunosti ne slaže.

Zanimljiva nam je konstatacija da veliki broj ispitanika žele poboljšati i nadograditi svoje obrazovanje kroz određene edukacije unutar zavoda, što nam ukazuje na činjenicu da bi se trebalo poraditi na daljnjem obrazovanju zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, kroz mogućnost dobrovoljnog pristanka na školovanje.

Grafikon 12.

Tijekom izdržavanja kazne zatvora u KPZ poluotvorenog tipa "Busovača" u Busovači stekao sam pozitivan način razmišljanja, te je tako zatvorska kazna pozitivno utjecala na mene.

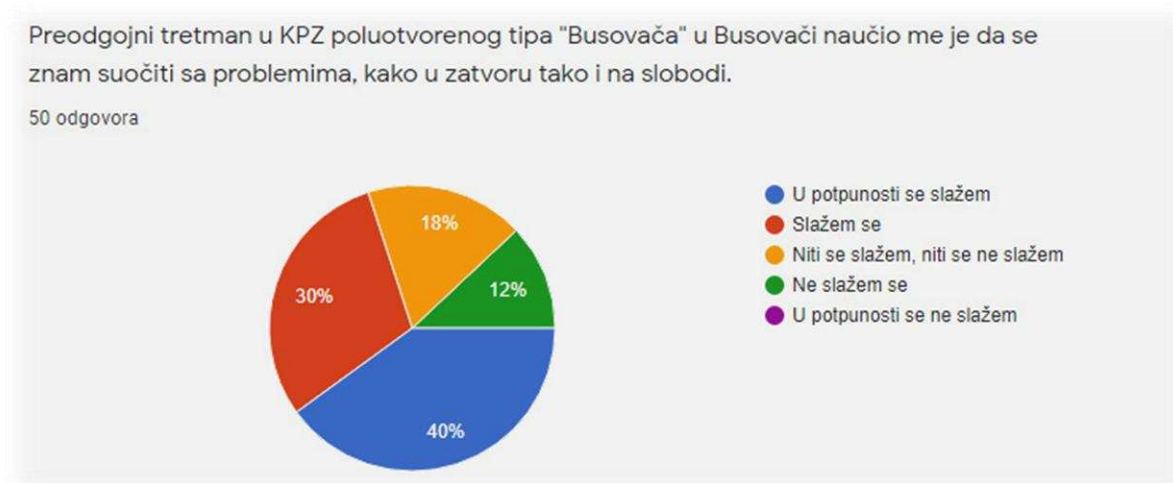
50 odgovora

54% ispitanika u potpunosti se slaže sa konstatacijom, **26%** se slaže, **12%** niti se slaže niti se ne slaže, **6%** se ne slaže i **2%** se u potpunosti ne slažu.

Rezultati iz grafikona broj 12. pokazuju da su zatvorenici KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači stekli pozitivan način razmišljanja, što nam ujedno govori da je tako i resocijalizacijski tretman u navedenom zavodu uspješan.

Grafikon 13.

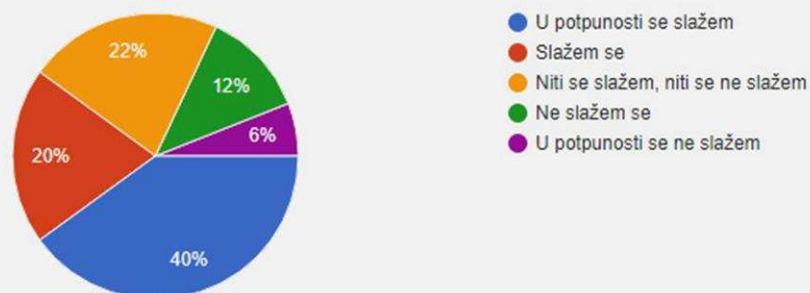
Na ovu tvrdnju slijede odgovori zatvorenika i to: **40%** u potpunosti se slaže, **30%** slaže se, **18%** niti se slaže, niti se ne slaže i **12%** kaže da se ne slaže.

Također grafikon broj 13. ukazuje na uspješnost resocijalizacijskog tretmana u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, gdje su gotovo svi ispitanici odgovorili da je preodgojni tretman pozitivno utjecao na njih, te da ih je naučio kako da se suoče sa problemima.

Grafikon 14.

Imam povjerenje u zatvorsko osoblje KPZ poluotvorenog tipa "Busovača" u Busovači.

50 odgovora

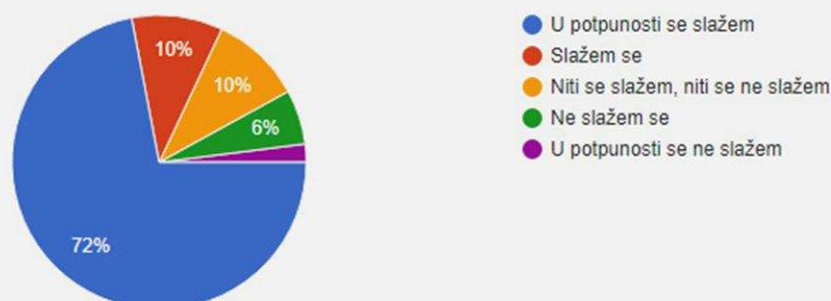
40% ispitanika u grafikonu 14. u potpunosti se slaže da imaju povjerenje u zatvorsko osoblje KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, **22%** niti se slaže, niti se ne slaže, **20%** se slaže, **12%** se ne slaže i **6%** se u potpunosti ne slaže.

Sama pomisao na zatvorsko osoblje stvara mnoge predrasude uopće. Međutim, na našu tvrdnju dobili smo pozitivne odgovore ispitanika, gdje se više od pola zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ slaže sa tvrdnjom da imaju povjerenje u zatvorko osoblje navedenog zavoda.

Grafikon 15.

Uvjeren sam da više neću činiti kaznena djela.

50 odgovora

U posljednjem grafikonu broj 15. **72%** zatvorenika KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači u potpunosti se slaže sa konstatacijom, **10%** se slaže, **10%** niti se slaže, niti se ne slaže, **6%** se ne slaže i **2%** zatvorenika u potpunosti se ne slaže.

Grafikon broj 15. ukazuje nam da su gotovo svi ispitanici iz anketnog upitnika uvjereni da više neće činiti kaznena djela, što bi trebalo značiti da zatvorska kazna ipak ima utjecaja da jedan zatvorenik promijeni svoje loše navike, navike koje su ga dovele na izdržavanje kazne zatvora.

Ukratko da sumiramo ove tvrdnje, u čemu se zatvorenici KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači slažu, a u čemu nisu suglasni. Većina ispitanih zatvorenika odgovorili su nam da su prvi put na izdržavanju kazne zatvora u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, te da imaju srednjoškolsko obrazovanje. Više od polovice zatvorenika se u potpunosti slaže da ne bi počinili kazneno djelo da mogu vratiti vrijeme prije nego što su to učinili, što nam ukazuje da imaju osjećaj kajanja za počinjeno djelo zbog kojeg se nalaze u zatvoru. Kada postavljamo pitanje u kojim se to situacijama zatvorenici ugodno osjećaju, odgovori su raznovrsni te skoro u nijansama postotka slični. Zatvorenicima uglavnom vrijeme brže prolazi kada su u radnoj akciji. Od aktivnosti slobodnog vremena zatvorenici uglavnom koriste sport i gledanje TV-a. Nakon odgovora da im vrijeme brže prolazi uz radnju akciju, slijedi odgovor da im je ugodno kada čitaju knjige s obzirom da u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ postoji biblioteka u kojoj se nalazi određen broj knjiga posuđenih iz gradske biblioteke u Busovači, te se shodno tome taj fond knjiga vremenom mijenja. To nam predstavlja jednu zanimljivost, da se zatvorenička populacija zanima za korištenje biblioteke, s obzirom da se nismo nadali da će taj odgovor biti odmah poslije odgovora vezan za radnu akciju. Gotovo svi zatvorenici KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ se u potpunosti slažu da im članovi obitelji i prijatelja predstavljaju i pružaju podršku što nam govori da u resocijalizacijskom tretmanu posjete imaju pozitivan utjecaj na njih. Sljedeća konstatacija ukazuje nam da od 50 ispitanih dobrovoljnih zatvorenika, polovica je bila u radnom odnosu, dok druga polovica nije imala određenu radnu profesiju i zaposlenje prije nego što su došli na izdržavanje kazne zatvora u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači. To nam dokazuje da počeci bavljenja kriminalnih radnji ne ovise o tome da li je prijestupnik u radnom odnosu ili ne, ma da većinskim dijelom su to zapravo osobe koje nemaju stalno zaposlenje, osobe koje se nalaze u teškoj finansijskoj situaciji, te se zbog toga odluče na lakši i brži način zarađivanja novca. Polovica ispitanih zatvorenika plaši se diskriminacije na tržištu rada i prihvaćanja od strane društvene zajednice nakon što izađu iz zatvora, dok druga polovica odgovara da nemaju strah zbog toga.

Što se tiče stjecanja radnih navika i radnih iskustava, više od polovice zatvorenika želi steći radne navike kako bi lakše došli do novog zaposlenja nakon izlaska na slobodu, dok jedan dio zatvorenika nisu sigurni da li uopće žele steći radno iskustvo tijekom boravka u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“. Zanimljiva je konstatacija vezana za obrazovanje unutar zatvorske ustanove. Gotovo svi ispitani zatvorenici izjasnili su se da bi željeli nadograditi svoje obrazovanje kroz određene edukacije tijekom izdržavanja kazne, te su tako pokazali da imaju volju i želju da nastave sa svojim obrazovanjem i da usvajaju nova saznanja iz različitih aspekata znanosti.

Možemo konstatirati da je rad zatvorskog osoblja sa zatvorenicima donio pozitivan ishod na njih, s obzirom da su zatvorenici (80% njih) izjavili da su stekli pozitivan način razmišljanja tijekom boravljenja u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“. Još jedna pozitivna slika zatvorskog sistema KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ jeste vođenje preodgojnog tretmana sa zatvorenicima navedenog zavoda, gdje su se tako 70% ispitanih zatvorenika složili da je isti tretman pozitivno utjecao na njih, te ih shodno tome naučio da se znaju suočiti sa problemima. Naposljetku zaključujemo da više od polovice zatvorenika ima povjerenje u zatvorsko osoblje gore navedenog kazneno-popravnog zavoda, te isto tako više od polovice njih su uvjereni da više neće činiti kaznena djela nakon što odsluže kaznu zatvora u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači.

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Bitno je naglasiti na samom početku zaključivanja teme da je svrha resocijalizacije zatvorenika preodgoj, tj. korigiranje koje se odnosi na stavove, razmišljanja i ponašanja zatvorenika, u cilju kažnjavanja istih. Proces resocijalizacije zatvorenika u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ zaista ovisi od osobnog angažmana zatvorenika kroz preodgojni tretman sa zatvorskim osobljem. Cilj zatvorskog sistema navedenog zavoda jeste da pruži zatvoreniku prvenstveno rehabilitaciju koja bi ga pripremila za reintegraciju u društvo nakon izlaska iz zatvora.

Prijedlog za KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ ogleda se u mogućnosti obrazovanja zatvorenika. Mogućnost daljnjeg obrazovanja prva je stavka koja bi se mogla uzeti u razmatranje navedenog zavoda, s obzirom da isti zavod ne posjeduje program obrazovanja zatvorenika. Kroz anketni upitnik mogli smo ustanoviti da su zatvorenici zainteresirani za daljnje školovanje, da li to bilo kroz određene edukacije ili nešto sasvim drugo. Program obrazovanja trebalo bi napraviti tako da bude zanimljiv zatvorenicima. Predlaže se isto tako mogućnost uvođenja određenih radnih sekcija u kazneno-popravni zavod, npr. slikarskih, glazbenih i sl. Isto tako znamo da za sve navedeno treba i određeni iznos novca određenih nadležnih organa, te je shodno tome potreban ulog istih kako bi se navedene ideje mogle realizirati. Još jedna zanimljivost jeste tzv. zatvorenički savjet koji postoji u KPZ Banja Luka. Tako stoji prijedlog za mogućnost formiranja zatvoreničkog savjeta, gdje bi jedan zatvorenik bio predstavnik svih i koji bi iznosio određene ideje vezane za posao unutar zavoda i iznošenje kolektivnih problema. Uvidjeli smo da zatvorenici vole provoditi slobodno vrijeme baveći se sportom. Prema tome, unutar zatvora moglo bi se organizirati neko sportsko natjecanje, npr. jednom u mjesec dana, tj. uvesti određene sportsko-kulturne manifestacije uz prigodne nagrade, te bi i na taj način motivirali zatvorenike da sudjeluju u resocijalizacijskom tretmanu. Stjecanje pozitivnih radnih navika unutar navedenog kazneno-popravnog zavoda, u tijeku služenja zatvorske kazne, omogućiti će svakom zatvoreniku odmak od ponovnog vršenja kriminalnih aktivnosti, te isto tako stvara mogućnost za uspješnu resocijalizaciju i ujedno pomaže u procesu adaptacije na zatvorsku kaznu. Nesudjelovanje i nezainteresiranost zatvorenika prema radnim akcijama faktori su recidivizma. Kroz istraživanje naše tematike dobili smo odgovor da oko 60% zatvorenika su zapravo recidivisti i da resocijalizacijski tretman u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“, kao i u općenito drugim kazneno-popravnim ustanovama, ne garantira sprječavanje rasta recidivizma.

Ponovno vršenje kaznenih djela zatvorenik vidi kao jedino rješenje njegovih problema, bilo da su to financijski, obiteljski ili dr. Ono što bismo mogli predložiti za buduća istraživanja, pa možda i kao ideju za poboljšanje rada i funkcija kazneno-popravnih ustanova u BiH, jeste da pokušaju organizirati okrugle stolove barem 2 puta godišnje. Pomoću toga, mnogi kadrovi u zatvorskim ustanovama poput pozicije odgajatelja, socijalnog radnika, pa tako i zatvorskog čuvara, mogli bi poboljšati i nadograditi svoje znanje u radu sa zatvorenicima, kroz razmjenu mišljenja i dosadašnjeg iskustva u tretmanu sa zatvorenicima. Neophodna je i redovna edukacija zatvorskog osoblja, ponajviše onih na radnim pozicijama koje su ključne za proces resocijalizacije zatvorenika. Prema anketnom upitniku ispitani zatvorenici su većinskim dijelom prvi put na izdržavanju kazne zatvora u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“, te su istodobno pokazali da osjećaju kajanje zbog kaznenog djela koje su počinili. Također još jedan bitan segment na koji bi se trebala obratiti pažnja jeste pružanje pomoći zatvorenicima nakon otpusta iz kazneno-popravnog zavoda, tj. poslijepenalna pomoć. Neophodno bi bilo da se pokrenu i formiraju organizacije koje bi bile zadužene za pružanje pomoći bivšem zatvoreniku. To bi se moglo ogledati da u određenoj organizaciji budu zaposlene osobe sa profesijama poput socijalnog radnika, pedagoga, psihologa, koji bi pomogli zatvorenicima na bilo koji način, bilo to u pitanju financijska pomoć ili razgovor sa stručnim osobljem. Velika je vjerovatnoća da bi se i na taj način smanjio broj recidivista. Uz suglasnost i novčanu pomoć iz budžeta FBiH stanje u penalnim ustanovama i poslijepenalni prihvati zatvorenika mnogo bi se poboljšao.

U konačnici, period u posljednje 4 godine u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ ima pozitivan ishod na proces resocijalizacije zatvorenika, s obzirom da su zatvorenici stekli pozitivan način razmišljanja tijekom boravka u zatvoru, da su pokazali zainteresiranost za daljnjim obrazovanjem, da žele da steknu radnu naviku i radno iskustvo koji bi im kasnije pomoglo u životu kroz zaposlenje i da preodgojni tretman u KPZ poluotvorenog tipa „Busovača“ ima etiketu pozitivog i uspješnog karaktera.

8. LITERATURA

KNJIGE

1. Atanacković, D. (1988) „Penologija“. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
2. Arnaudovski, Lj. (1988) „Penologija“. Skoplje: Pravni fakultet-Skoplje
3. Bošković, M. (2000) „Osnovi penologije“. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu.
4. Coyle, A. (2002) „Upravljanje zatvorima u vremenu promjena“. London, Ujedinjeno Kraljevstvo: International Centre for Prison Studies.
5. Foucault, M. (1997) „Nadzirati i kažnjavati: rođenje zatvora“. Beograd: Prosveta.
6. Findeisen, D. (1997) „Socijalizacija in vzgoja odraslih“. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
7. Grupa autora (2014) „Život posle zatvora“. Beograd: Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju. Misija u Srbiji.
8. Grupa autora (2018) „Kriminologija“. Beograd: Izdavačko-grafičko preduzeće „Prometej“.
9. Hebar, A. (2001) „Vzgoja zapornikov kot pot v njihovo psihosocialno rehabilitacijo“. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
10. Huseinbašić, Ć. (2007) Civilna zaštita u sistemu sigurnosti. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
11. Justinek, A. (1997) „Čemu vzgoja odraslih? Andragoška spoznanja“. Ljubljana: Univerza v Ljubani, Filozofska fakulteta, Znanstvena založba.
12. Korać, H. (2009) „Penologija“. Kiseljak: Univerzitetски udžbenik. Pravni fakultet u Kiseljaku.
13. Krajnc, A. (1977). „Izobraževanje naša družbena vrednota“. Ljubljana: Delavska enotnost.
14. Knežić, B. (2001). „Obrazovanje i resocijalizacija. Metode ukrepanja“. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
15. Knežić, B. (2017) „Obrazovanje osuđenika: Način da se bude slobodan“. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
16. Kanduč, Z. (2003) „Onkraj zločina in kazni“. Ljubljana: Študentska založba.
17. Macanović, N. , Nadarević, D. (2014) „Penološka andragogija“. Banja Luka: Evropski defendologija centar za načna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka I kriminološka istraživanja.
18. Milutinović, M. (1977) „Penologija“. Beograd: Savremena administracija.
19. Milutinović, M. (1973) „Kriminologija sa osnovama kriminalne politike i penologije“. Beograd: Savremena administracija.

20. Nikolić, Z. (1994) „Penološka andragogija sa metodikom prevaspitanja“. Beograd: Savremena administracija.
21. Petrović, G. (1998) „Logika (dvadeset i šesto izdanje)“. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
22. Pantelić, D. (1983) „Penološka andragogija“. Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova.
23. Rot, N. (1972) „Socijalna psihologija. Socijalizacija“. Beograd: Rad.
24. Radoman, M. (2003) „Penologija i sistem izvršenja krivičnih sankcija“. Novi Sad: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
25. Savićević, D. (2011) „Opšta andragogija“. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov“.
26. Stevanović, Z. (2012) „Zatvorski sistemi u svetu“. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
27. Sulejmanov, Z. (1996) „Penologija“. Skoplje: Magor.
28. Uzelac, S. (1995) „Osnove socijalne edukologije mladih s poremećajima u socijalnom ponašanju (socijalnopedagoški aspekti). Zagreb: Sagena.
29. Umićević, D. (1938) „Sistem izvršenja kazne lišenja slobode“. Sarajevo.
30. Vukasović, A. (1995) „Pedagogija“. Zagreb: Alfa.

LEKSIKONI I RJEČNICI:

1. Beridan, I./ Tomić, I./ Kreso, M. (2001) „Leksikon sigurnosti“. Sarajevo: DES.
2. „Rječnik sociologije i socijalne psihologije“ (1977) Zagreb: Informator.

ZNANSTVENI ČLANCI , ČASOPISI , PRIRUČNICI:

1. Arnaudovski, Lj. , Šurbanoski, N. (1977) „Rad kao komponenta resocijalizacije osuđenih lica“. Penologija. Br. 2. Str. 53-58.
2. Bubić, J. (2006) „Terapijske zajednice u penalnim ustanovama“. Pregledni članak.
3. Bisić, M., Kock I. (2007-2008) „Podrška reformi upravljanja kazneno-popravnim ustanovama u BiH“. Završni izvještaj.
4. Cuculić, A. (2006) „Stres i burn-out sindrom kod djelatnika penalnih institucija“. Pregledni članak.

5. Dautbegović, A., Korajlić, N., Nuhiu, A., Ramadani, A. „Reforma pravosudnog sistema u Bosni i Hercegovini i problemi u funkcionisanju“. Pregledni znanstveni članak.
6. Farkaš, R., Žakman-Ban, V. (2006) „Obilježja procesa prilagodbe zatvorskim uvjetima zatvorenika/zatvorenica s obzirom na sociodemografske i kriminološke osobnosti“. Izvorni znanstveni rad.
7. Jukić, R., Sabljo, M. (2017) „Penološka andragogija-zatvorski tretman i mogućnosti resocijalizacije zatvorenika“. Pregledni rad.
8. Krstić, Ž. (2003) „Zatvorsko duplo dno“. Izvorni naučni članak.
9. Lopez, R. (1960) „Delatnost Ujedinjenih nacija na sprečavanju kriminaliteta i na polju postupanja sa izvršiocima krivičnih dela“, Arhiv za pravne i društvene nauke. Beograd, br. 1-2.
10. Merton, R. (1952) „Methodes modernes de traitement penitentiaire, Fondation internationale penale et penitentiaire“.
11. Macanović, N. , Stanković, A. (2014) „Kazna i nagrada u funkciji resocijalizacije osuđenih lica. Stručni članak“.
12. Maloić, S. (2013) „Suvremeni pristupi kažnjavanju kao determinante kvalitete života u obitelji, susjedstvu i zajednici- nove perspektive suzbijanja kriminala“. Pregledni rad.
13. Murdoch, J., Jiricka V. „Borba protiv zlostavljanja u zatvorima. Priručnik za zatvorske službenike sa naglaskom na prevenciji zlostavljanja u zatvorima“.
14. Maloić, S., Jandrić, A. (2006) „Zatvor kao izbor-paradoksalna istina“. Stručni članak.
15. Mataija, A. (2016) „Zapošljavanje zatvorenika i socijalna reintegracija“.
16. Nellis, M. „Standardi i etika u elektronskom nadzoru“. Priručnik za profesionalce odgovorne za uvođenje i korištenje elektronskog nadzora.
17. OSCE (2011) „Mučenje, maltretiranje i disciplinski postupci u kazneno-popravnim ustanovama u BiH. Ocjena stanja ljudskih prava u kazneno-popravnim ustanovama u BiH“.
18. Pleh, V. (2020) „Sistem izvršenja kazne zatvora“.
19. Simović, M. (2014) „Izvršno krivično pravo“. Originalni naučni rad.
20. Špehar, I. (2007) „Pokretanje, prekid, odgoda i nadzor izvršenja kazne zatvora: prikaz rada sudaca izvršenja pri centru za izvršenje kazni zatvora županijskog suda u Zagrebu u 2006. Godini- praksa i dileme“. Stručni članak.
21. Vasiljević-Prodanović, D. (2011) „Teorije kažnjavanja i njihove penološke implikacije“. Pregledni naučni rad.
22. Vijeće Europe „Priručnik za obuku o osnovnim sposobnostima zatvorskih službenika sa operativnim procedurama“.

NORMATIVNO-PRAVNA DOKUMENTA

1. Službene novine Federacije BiH (2003), „Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine“. Sarajevo: Službene novine FBiH.
2. Službene novine Federacije BiH (2021), „Pravilnik o kriterijima za upućivanje osuđenih osoba na izdržavanje kazne zatvora“. Sarajevo: Službene novine FbiH, br. 29/21.
3. Službene novine Federacije BiH (1998.) „Zakon o izvršenju kaznenih sankcija u Federaciji BiH“. Sarajevo: Službene novine Federacije BiH, br. 44.
4. Službeni glasnik BiH (2016) „Zakon BiH o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera“. Sarajevo: Službeni glasnik BiH, br. 22/16.

INTERNET IZVORI:

1. <https://forum.krstarica.com/threads/psiholoski-recnik-naucnih-termina-i-izraza.451466/>
(pristupljeno: 28.10 2020).
2. <https://www.un.org/en/about-us/un-system>
(pristupljeno: 28.10 2020).
3. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52503>
(pristupljeno: 28.10 2020).
4. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=47009>
(pristupljeno: 28.10 2020).
5. <https://rs.n1info.com/vesti/a482226-zbog-loseg-programa-resocijalizacije-najveci-broj-zatvorenika-su-povratnici/>
(pristupljeno: 28.10 2020).
6. <https://www.atvbl.com/vijesti/drustvo/rad-najefikasniji-oblik-resocijalizacije-i-prevaspitanja-11-5-2019>
(pristupljeno: 28.10 2020).

7. <http://www.drustvo-podrska.hr/novi-pocetak-okrugli-stol-bjelovar/>

(pristupljeno: 28.10 2020).

8. <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/1450-6637/2003/1450-66370303021J.pdf>

(pristupljeno: 28.10 2020).

9. <http://www.cep.ffrz.hr/index.php/tekstovi-clanova/odnos-drutvo-pojedinac>

(pristupljeno: 28.10 2020).

10. https://www.fmp.gov.ba/bs/pocetna_bs.html

(pristupljeno: 28.08.2021).

INTERVJU (AUDIO ZAPIS):

Intervju sa Glibo, Bojanom (Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa „Busovača“ u Busovači, osobni intervju, 25.05.2021).